

Ukrayna Sonrası Stratejik Özerklik ve Avrupa Parlamentosu¹

Muharrem Koz²

Engin Selçuk³

Özet

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden itibaren Avrupa Birliği'nin (AB) dış politika ve güvenlik alanında stratejik özerklik hedefi hız kazandı. Bu durum AB'yi daha iddialı bir jeopolitik oyuncu haline getirdi. Mevcut tartışmalar ağırlıklı olarak Birliğin dış politikadaki eylem kapasitesine odaklanırken, stratejik özerklik hedeflerine ulaşma yolunun kurumsal sonuçlarına, özellikle de Avrupa Parlamentosu'na (AP) yapılan vurgu eksik kalmıştır. Bu makale, Ukrayna'dan sonra AB'nin stratejik özerkliğinin, Parlamentosunun farklı politika alanlarındaki işleyişini nasıl etkilediğini inceler. Kurumsal bir analiz şeması kullanan bu çalışma, Şubat 2022'den sonra hayata geçirilen savunma ve dış politika araçları, enerji güvenliği, mali tedbirler ve genişleme kararlarında AP'nin rolünü ele alır ve parlamenter etkinin hem farklılaşmış hem de koşullu olduğunu savunur. Günümüze dek, karar alma yetkisinin hükümetlerarası düzlemde kaldığı veya bütçe dışı araçlarla (Stratejik Pusula ve Avrupa Barış Fonu gibi) yürütüldüğü sahalarda Parlamento, kurumsal olarak ikincil bir konumda kalmış; etkisini temel olarak müzakere ve siyasi meşruiyet sağlama rolleriyle sınırlandırmıştır. Öte yandan, REPowerEU ve Ukrayna Mekanizması gibi ulusüstü yasama ve bütçe süreçleri aracılığıyla stratejik özerklik uygulamaya konulması ile Parlamento, kurumların ve mekanizmaların oluşturulmasında önemli bir yere sahip olmuştur. Parlamento, hükümetlerarası alanlarda yapısal olarak kısıtlı kalmasına rağmen; yasama süreçlerine katılım, siyasi konumlandırma ve dış angajmanını genişleten parlamenter diplomasi yöntemleri aracılığıyla nüfuzunu sürdürmektedir. Çalışmada bu model, 'koşullu güçlendirme (conditional

- 1 Bu makale, yazarlardan Muharrem Koz'un "Avrupa Parlamentosu'nun Avrupa Birliği Dış Politikası Bağlamındaki Rolü" başlıklı Doktora tezi çalışmasına dayanmaktadır.
- 2 Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Programı
- 3 Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü

empowerment)' olarak tanımlanmakta olup, parlamenter etkinliğin artan ve genişleyen sınırlarının yalnızca krizin jeopolitik önemine değil, aynı zamanda politika üretim süreçlerinin kurumsal yönetim biçimine de bağlı olduğunu ifade eder. Çalışma, bu bulguları kriz yönetimi ve 'yeni hükümetlerarasıcılık' (new intergovernmentalism) üzerine geniş tartışmalar içine yerleştirerek, AB'nin gelişen jeopolitik rolünün demokratik boyutlarının anlaşılmasına katkı sunmayı hedefler.

"Hukuk, Avrupa'nın güç biçimidir. Egemenlik olmadan özerkliği, boyun eğmeden işbirliğini ve teslim olmadan güvenliği sağlayan şeydir."

Alain BERSET⁴

GİRİŞ

Rusya'nın Şubat 2022'de Ukrayna'yı işgal etmesi ile başlayan savaş, Cicero'nun 'silahlar arasında yasalar susar' (inter arma enim silent leges) sözüyle özetlenen klasik bir ikilemi de yeniden gündeme getirir: Savaş zamanlarında hukuk susar. Ancak Avrupa Birliği, yanıtını yasal, kurumsal ve düzenleyici çerçevelere yerleştirerek bu varsayımın sorgulanmasını sağlar. Alain Berset'in yakın zamanda Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinin 'Avrupa Konseyi ve Dünya Düzenindeki Kırılma (The Council of Europe and the Rupture in the World Order)' konulu olağan oturumunda yaptığı konuşmada savunduğu üzere, haklar ve kurumlara dayalı güvenlik Avrupa projesinin merkezinde yer alır. Berset, bunu şu sözlerle ifade eder: "Avrupa'nın hukuk ve güvenlik arasında seçim yapmasına gerek yok. Bu yanlış bir seçimdir. Hukuk, Avrupa'nın güç biçimidir." Berset, Avrupa'nın hukuk ve güvenlik arasında bir seçim yapmak zorunda olmadığını savunur. Genel Sekreter, dünya düzenindeki kırılmayı ise güç siyasetinin (power politics) kurumların ve hukukun içine sızdığını belirterek, bu durumu bir "kırılma" olarak tanımlar ve bugün yaşanan en derin kırılmanın jeopolitik değil demokratik olduğunu belirtir. Berset ayrıca, Avrupa'nın büyük güçler arasındaki boşluğu doldurması gerektiğini ve "ilkesiz gücün tehlikeli, güçsüz ilkelerin ise kırılğan" olduğunu belirtir. (Berset, 2026) Bu açıdan değerlendirildiğinde, AB'nin Rusya-Ukrayna savaşına verdiği yanıt, jeopolitik aksiyon ile hukuki-kurumsal düzen arasındaki derin gerilimi yansıtmaktadır; bu gerilim, stratejik özerklik üzerine yürütülen çağdaş tartışmaların merkezinde yer almaktadır.

Bu durum şu soruyu beraberinde getirmektedir: AB, Cicero'nun sessiz yasalar öngörüsünü, Berset'in hukuk vurgusuyla aşabilecek bir 'eylem kabiliyetine' sahip midir? Bu kabiliyet arayışı, güncel çalışmalarda çoğunlukla AB'nin

4 Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, "Açılış konuşması", Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi 2026 Olağan Oturumu, Strazburg, 27 Ocak 2026.

‘jeopolitik’ bir aktör olma çabası ve stratejik özerklik (strategic autonomy) kavramı üzerinden tartışılmaktadır. Yüksek Temsilci (2014-2019) Federica Mogherini, AB Global Strateji (2016) belgesinin önsözünde stratejik özerkliği kısaca şu şekilde tanımlar: “*Stratejik özerklik (strategic autonomy), Avrupa Birliği’nin kendi vatandaşlarının ortak çıkarlarını, ülkelerini ve değerlerini savunabilmesi için gerekli bir çaba ve hedeftir*” (EUGS, 2016, pp. 3–5). Mogherini ayrıca stratejik özerklik tanımını, küresel bir güvenlik sağlayıcısı olma rolü ve gerektiğinde bağımsız hareket edebilme kapasitesine sahip olmasıyla da ilişkilendirir. Ancak, bu stratejik özerklik perspektifinde Birliğin kurumsal dengesinin, özellikle de Parlamento’nun rolü açısından yeterince ele alınmadığı göze çarpmaktadır. Stratejik özerklik genellikle yürütme koordinasyonu ve hükümetler arası prosedürlerle, özellikle de Konsey’deki üye devletlerin hakim olduğu karar alma süreçleriyle ilişkilendirilir. Bununla birlikte, AB’nin Rusya-Ukrayna savaşına verdiği yanıt, büyük ölçüde ulusüstü prosedürleri içeren yasama ve bütçe araçlarına, yani Parlamento’nun Konsey ile birlikte ortak yasa koyucu olarak hareket ettiği olağan yasama sürecine dayanmıştır. Bu durum, temel bir soruyu gündeme getirir: AB’nin, Rusya-Ukrayna savaşı ile birlikte stratejik özerklik arayışı, Avrupa Parlamentosu’nun etkisini azaltır mı, yoksa parlamenter katılımın yeni biçimlerini mi ortaya çıkarır?

Avrupa Birliği’nde parlamentarizasyon (AP’nin politika oluşum sürecine dahil) üzerine var olan tartışmalar, AP’nin evrimini sıklıkla antlaşma reformu ve yasama yetkilendirmesi yoluyla temsil yetkisinin aşamalı olarak güçlendirilmesi olarak tasvir eder. Öte yandan, kriz yönetimi ve ‘yeni hükümetlerarasıcılık’ üzerine yapılan araştırmalar, yürütme gücünün kriz dönemlerinde daha da güçlendiğini gösterir (Smith, 2015, pp. 112–116, 121–125).

Bickerton ve diğerleri ise “yeni hükümetlerarasıcılık” kavramını (new intergovernmentalism), 1992’deki Maastricht Antlaşması’ndan bu yana Avrupa entegrasyonunda yaşanan gelişmeleri açıklayan özgün bir teorik çerçeve olarak tanımlar. Bu yaklaşım Maastricht sonrası dönemdeki yeni dinamikleri “entegrasyon paradoksu” (integration paradox) olarak tanımlar. Yani, üye devletler bu dönemde entegrasyonu derinleştirmiş, ancak nihai karar alma yetkisinin geleneksel supranasyonel kurumlara (Komisyon ve Adalet Divanı) devredilmesine kararlılıkla direnmişlerdir. Yazarlara göre, ‘Yeni Hükümetlerarasıcılık’ kavramındaki “yeni” (new) ifadesi, bu döneme ilişkin şu temel değişimleri ve yenilikleri ifade eder: Maastricht sonrası dönem entegrasyon tarihinde geçici bir sapma değil, giderek yerleşen ve sistemleşen yeni bir evredir. Geleneksel yaklaşımların aksine entegrasyon artık yetki devriyle değil, hassas egemenlik alanlarını ulusüstü rejimin dışında tutan bir “ikili anayasa” yapısı içinde ilerlemektedir. Müzakere (deliberation) ve oybirliği (consensus) arayışı artık sadece ulusüstü kurumlara yetki devretmek

için bir araç değildir; bunlar yönetimin temel davranışsal normları ve nihai amaçları haline gelmiştir. Yetki devri artık Komisyon gibi geleneksel organlar yerine üye devlet temsil mekanizmalarını içeren “de novo” (yeni kurulmuş) kurumlara (örneğin Avrupa Dış Eylem Servisi - ADES veya Avrupa İstikrar Mekanizması - AİM) yapılmaktadır. Ulusüstü kurumlar artık “her zaman daha fazla birlik” peşinde değildir, aksine bu merkezileşmemiş yönetim biçimlerine bazen suç ortağı (complicit) olurlar. Yeni hükümetlerarasıcılık, entegrasyonu sadece ekonomik çıkarlarla değil, 1992 sonrası biten “izin verici mutabakat” (permissive consensus) ve ulusal düzeydeki siyasal temsil krizi ile ilişkilendirir. Yüksek ve Düşük Siyaset Ayrımının Bulanıklaşması: Eskiden sadece “yüksek siyaset” konularında (dış politika vb.) görülen devlet direnci, artık teknokratik olduğu düşünülen alanlara da yayılmış ve bu iki alan arasındaki çizgi belirsizleşmiştir. (Bickerton et al., 2015, pp. 1–12, 41–45)

Bickerton ve diğerlerince ortaya konulan bu karmaşık koordinasyon içerisinde dış politika alanında, kanaatimizce, AB’nin Ukrayna sonrası stratejik özerklik sürecinde Parlamento’nun rolü ‘koşullu güçlendirme’ (conditional empowerment) süreci üzerinden anlaşılabilir. Buna göre; parlamenter katılım, ulusüstü yasama ve bütçe usullerinin geçerli olduğu politika alanlarında genişlerken; hükümetlerarası veya bütçe dışı kriz araçlarının egemen olduğu alanlarda daralmaktadır. Bu durum, AP için farklılaşmış bir kurumsal konfigürasyonu ifade etmektedir. Parlamento; karar tasarıları ve dış angajmanlar yoluyla yüksek bir siyasi görünürlüğe sahip olsa da, farklı politika alanlarında karar alma çıktılarını şekillendirme kapasitesi değişkenlik göstermektedir. Örneğin Parlamento, bütçe gibi alanlarda güçlü bir konuma sahipken, operasyonel kararlarda daha zayıf kalmaktadır. Başka bir deyişle; parlamenter etki, konunun jeopolitik öneminden ziyade, stratejik özerkliğin hayata geçirilmesinde kullanılan yönetim biçimi olarak ifadesini bulmaktadır. Yani, hükümetler arası ve ulusüstü yönetim biçimlerinin farklı politika alanlarında bir arada bulunduğu ve bir ‘yönetişim düzenlemeleri yamalı bohçasını’ andıran farklılaşmış bir kurumsal yapılanmadır. Dış politika alanındaki bu yapılanma ‘parçalı bir otorite’(fragmented & dispersed authority) (Vanhoonaeker et al., 2010, p. 20), ‘çoklu hukuki rejim’ (multiple legal regimes) (Fabbrini, 2025, pp. 33–46), ‘hibrit yönetim yapısı’ (hybrid governance structures) (Dirri, 2024, pp. 9–17) ve ‘anayasal asimetri - constitutional asymmetry’ (Houdé & Wessel, 2023, p. 1347) gibi kavramlarla açıklanmakla birlikte, benzer ancak çarpıcı bir metafor Anna Herranz-Surrallés tarafından kullanılan ‘yamalı bohça’dır (Herranz-Surrallés, 2014, pp. 8–9).

Bu şekilde işleyen bir yapı içerisinde AP’nin etki durumunu, Rusya - Ukrayna savaşı bağlamında ele aldığımızda birkaç önemli soru ortaya çıkar: AB’nin Ukrayna sonrası stratejik özerklik arayışı Parlamento’nun rolünü

nasıl etkilemiştir? Jeopolitik eyleme doğru yaşanan kayma, yürütme erkinin hakimiyetini mi pekiştirmiş; yoksa parlamenter etki için yeni alanlar mı oluşturmuştur? Daha geniş bir perspektifle, bu dönüşüm kriz dönemlerinde Birliğin demokratik yapısı hakkında bize ne söylemektedir?

Bu çalışma, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında AB'nin stratejik özerklik arayışında Parlamento'sunun işlevini incelemek amacıyla nitel ve kuramsal temelli bir kurumsal analiz yöntemi benimser. Makale, tek bir sektöre odaklanmak yerine; savunma, enerji ve mali dayanışma gibi farklı politika alanları arasında yapılandırılmış bir karşılaştırma yürüterek parlamenter etkinin değişkenliğini ele alır. Bu analitik çerçeve; parlamenter etkinin, konunun jeopolitik öneminden ziyade, hükümetlerarası prosedürler, ulusüstü yasama süreçleri ve bütçe dışı kriz mekanizmaları gibi yönetim biçimleri tarafından koşullandırıldığı önermesine dayanmaktadır. Birincil kaynaklar ve kurumsal belgeler ışığında yürütülen çalışma, AP'nin rolünü 'güçlenme' veya 'dışlanma' gibi kavramların ötesine geçerek 'farklılaşmış parlamenter katılım modelleri' üzerinden analiz etmektedir. Vaka olarak Ukrayna sonrası stratejik özerkliğin seçilme nedeni ise, bu sürecin hem AB dış politikasında köklü bir dönüm noktasını temsil etmesi hem de farklı hukuki temellere sahip çok sayıda aracı (Stratejik Pusula, Avrupa Barış Fonu, Ukrayna Mekanizması vb.) eş zamanlı olarak barındırarak kurumsal denge değişimlerini gözlemlemeye imkan tanınmasıdır.

1. STRATEJİK ÖZERKLİK, KRİZ YÖNETİMİ VE PARLAMENTER HESAP VEREBİLİRLİK

AB'nin stratejik özerklik arayışında Parlamento'nun rolünün analizi üç farklı akademik çalışma alanının bir araya getirilmesini gerektirir: stratejik özerklik ve AB'nin jeopolitik bir aktör olma rolü üzerine tartışmalar, kriz yönetimi ve yeni hükümetlerarasılık çalışmaları, AB'de parlamentarizasyon ve demokratik temsil üzerine çalışmalar. Bu analitik olarak birbirinden farklı gözükken üç farklı alan birleştirilerek farklı yönetim biçimlerinin AB'nin dış eylemlerinde parlamenter katılıma nasıl etki ettiğini anlamak için bir çerçeve geliştirir.

1.1. Stratejik Özerklik: AB Dış İlişkilerinde Yeni Bir Paradigma

Stratejik özerklik kavramı, AB'nin dış politika, güvenlik, savunma ve özellikle son dönemde ekonomi politikaları için temel bir düzenleyici ilke haline gelir. Bu kavram Ukrayna olayından çok önce AB politika tartışmalarında kullanılmış olsa da, tanımı konusunda görüş ayrılıkları mevcuttur. Başlangıçta, stratejik özerklik hakkındaki tartışmalar, AB'nin güvenlik ve savunma alanlarında özellikle ABD başta olmak üzere dış kaynaklara olan bağımlılığını azaltma

yeteneği olarak değerlendirilmekteydi. Ancak, yakın dönem çalışmalar, stratejik özerkliği jeopolitik aktör olma, ekonomik yönetim, yılmazlık (resilience - ki bu ifade, 'yılmazlık' - 'resilience'- ve 'yılmaz' - 'resilient',- olarak 2016 AB Global Strateji belgesinde toplam 41 kez kullanılmıştır (EUGS, 2016)) ve kurumsal kapasiteyi içeren daha geniş ve karmaşık bir kavram olarak görür. 2022'deki Rusya'nın Ukrayna'yı işgali bu süreçte bir dönüm noktası olur ve Stratejik özerkliği AB için bir gerekliliğe dönüştürür.

Helwig ve Sinkkonen (2022), AB stratejik özerkliğini, bağımlı olmak veya tamamen bağımsız olmak arasında basit bir seçim olarak değil, "AB ve üye devletlerinin dışsal karşılıklı bağımlılıkları yönetme konusundaki siyasi, kurumsal ve maddi yeteneği" olarak tanımlar. Özerkliği gri bölge kavramı olarak sunan bu yaklaşım, AB'nin karmaşık ekonomik, güvenlik ve diplomatik ilişkiler ortamında kararlarını şekillendirme yeteneğini vurgular. (Helwig & Sinkkonen, 2022, pp. 1–3) Bu yaklaşım, kavramın dönüşümü ve kuramsallaştırılması üzerinedir. Aynı yönde, Tocci (2021) stratejik özerkliği, AB'nin çok taraflı iş birliğinin bir parçası olmaya devam ederken kendi çıkarlarını ve değerlerini takip etme yeteneği olarak görür. Özerkliğin izole olmak anlamına geldiği fikrini açıkça reddeder. (Tocci, 2021, pp. 3–6) Fiott (2018) bunu, stratejik özerkliği nihai bir hedef yerine bir süreç olarak tanımlayarak genişletir. Ayrıca, devlet benzeri bir yapı olarak AB'nin uluslararası alandaki sorumluluk, riskten korunma ve kısmi bağımsızlık gibi farklı politika alanlarında özerkliğin farklı "imgelerini" veya mantığını da tanımlar. (Fiott, 2018, pp. 1–3, 7–8) Bu yaklaşımlar, stratejik özerkliğin tek tip bir entegrasyon modeli yerine hukuki ve kurumsal kısıtlamalarla şekillenen 'farklılaştırılmış bir kapasite geliştirme' yöntemi olduğu fikrinde birleşir. Ancak bu noktada göz ardı edilen temel husus, klasik devlet yapılarından veya sivil toplum örgütlerinden farklı olarak, AB'nin karmaşık dengeler içerisinde yürüttüğü bu 'çok yönlü özerklik' anlayışının, demokratik meşruiyetin ana kaynağı olan Avrupa Parlamentosu'nu nasıl bir kurumsal ikileme karşı karşıya bıraktığı, yani kurumun jeopolitik hız gereksinimi ile şeffaf denetim sorumluluğu arasında nasıl hareket ettiğidir.

Bu durumu akılda tutarak, Ukrayna'da savaşın patlak vermesinden sonra, stratejik özerkliği AB'nin geniş jeopolitik dönüşümü içinde ele alan çalışmalar giderek artmıştır. Varma'nın (2024) stratejik özerkliği "jeopolitik bir Avrupa"ya giden yol olarak inceleyen çalışması gibi politika odaklı katkılar, savaşı, AB'yi güç politikaları konusunda daha açık olmaya zorlayan 'stratejik bir uyanış' dönemi olarak görür. (Varma, 2024, pp. 65–71) Bu çalışmalar, özellikle dış eylemde teknokratik (salt bürokratik/prosedürel süreçlere dayalı) ve tamamen normatif (sadece değerler ve ilkeler üzerinden konuşan) anlayışlardan uzaklaşma yönündeki değişimi kavramak açısından değerlidir. Bu durum, AB'nin kendisini artık sadece bir 'barış projesi' veya 'ticaret bloğu' olarak değil, güç

politikasının gerekliliklerini kabul eden bir aktör olarak tanımladığı söylemsel ve normatif bir eksen kaymasına işaret eder. Ne var ki, bu tür çalışmalar, gelecek projeksiyonunda bulunarak, stratejik özerkliğin pratikte kurumsal olarak nasıl yönetildiğinden ziyade AB'nin rolünün ne olması gerektiğine odaklanır.

2022 sonrası güncel çalışmalar, stratejik özerkliği AB'nin kriz ve savaş dönemlerinde sergilediği müdahale kapasitesi merceğinden daha yoğun bir şekilde incelemeye başlamıştır. Helwig (2023), AB'nin stratejik özerkliğini, özellikle yabancı etkilere karşı korunma, ekonomik direnç sağlama ve küresel ölçekte değerleri teşvik etme kabiliyeti noktasında ele alır. İşgal sonrası analizi, Ukrayna'daki savaşa AB'nin verdiği tepkiyi değerlendirirken siyasi kapasite, koordinasyon ve yasama kapasiteleri arasında ayırım yaparak oldukça etkili bir çerçeve sunar. (Helwig, 2023, pp. 58–63) Bu bakış açısıyla, stratejik özerklik, hızlı yaptırımlar, savunma sanayi programları ve mali yardımlarla geliştirilmiştir. Gerçekten de, birçok gelişme yürütme organı odaklı koordinasyona ve bütçe dışı araçlara bağlı olarak, AB'nin ulusüstü veya parlamenter denetimde paralel bir artış olmaksızın hareket etme yeteneğinin güçlendirmiştir. Bu kapasiteye dayalı yaklaşım, Ukrayna sonrası stratejik özerkliği anlamının önemli bir yoludur, ancak demokratik hesap verebilirlik ve parlamenter katılım hakkındaki soruları yanıtlamamaktadır.

Bu noktada, 2022 sonrası süreci, radikal bir kopuş olarak okumak yerine, mevcut eğilimlerin bir devamı veya hızlanması olarak değerlendirmek gerektiğini savunan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Rieker ve Riddervold (2022), savaşın AB'nin dış ve güvenlik politikasındaki mevcut eğilimleri güçlendirdiğini, AB'nin işleyiş biçiminde büyük bir değişiklik olmadığını belirtmektedir. Bu bakış açısıyla, Ukrayna sonrası stratejik özerklik, özellikle yürütme yetkisi ve hükümetler arası karar alma açısından hem sürekliliği hem de değişimi ifade etmektedir. (Rieker & Riddervold, 2022, p. 469) Bu yorum, AB'nin Ukrayna'ya verdiği yanıtın anayasal değişiklikten ziyade jeopolitik gerekliliklerin bir yansıması olduğu değerlendirmeleriyle örtüşmektedir. Bir başka ifadeyle, AB'nin Ukrayna krizine ilişkin tutumu, Birliğin yasal yetki dağılımını belirleyen temel Antlaşmalarda herhangi bir revizyon olmaksızın kurumsal mimariyi koruyarak uygulamada hayata geçirilen esnek düzenlemeleri ve jeopolitik tercihleri gösterir.

Farklı değerlendirmelere rağmen, stratejik özerklik literatürü çoğunlukla yetenekler, politikalar ve jeopolitik konumlandırma ile ilgili olup, bu da genellikle kurumsal ve demokratik analizlerin göz ardı edildiği anlamına gelir. AB bağlamında, yönetim kavramı, genellikle Avrupa Konseyi ve Komisyonun rollerine, özellikle de krizleri koordine etme ve gündem belirleme kabiliyetine odaklanılarak açıklanır. Avrupa Parlamentosu'nun rolü ise bu noktada pek

dikkate alınmaz. Bu eksiklik özellikle şaşırtıcıdır çünkü Parlamento, Ukrayna'nın işgalinden bu yana, yaptırımlara, askeri yardıma ve Ukrayna'nın adaylık statüsüne verdiği erken destekle siyasi olarak daha görünür hale gelmiştir.

Ayrıca, stratejik özerklik, Avrupa Parlamentosu'nun farklı derecelerde etkiye sahip olduğu politika alanlarını giderek daha fazla kapsamaktadır. Ortak Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası (ODGSP) büyük ölçüde Parlamento'nun yetki alanı dışında olsa da, Ukrayna sonrası stratejik özerkliğin diğer bölümleri, örneğin Ukrayna'ya mali yardım, sanayi politikası ve genişleme, Parlamento'nun yasa yapma ve bütçe belirleme yetkisi dahilindedir. Mevcut çalışmalar, bu farklılıkların parlamenter katılımı nasıl şekillendirdiğini veya kriz odaklı entegrasyonun yürütme verimliliği ile demokratik hesap verebilirlik arasındaki dengeyi nasıl etkilediğini sistematik olarak incelememiştir. Özetle, son dönemdeki analizler AB'nin stratejik özerkliğinin evrimi üzerine önemli katkılar sunsa da, bu sürecin kurumsal yönetişimine ve parlamenter etkilerine sınırlı ilgi göstermiştir. Bu çalışma, analitik odağı AB'nin genel eylem kapasitesinden, Avrupa Parlamentosu'nun stratejik özerklik süreçlerindeki rolüne kaydırmayı hedeflemektedir. Böylece jeopolitik hedeflere dair tartışmaların, AB'nin mevcut konjonktüründeki demokratik meşruiyet ve hesap verebilirlik sorularıyla ilişkilendirilmesi amaçlanmaktadır.

1.2. Kriz Yönetimi, Yürütmenin Güçlendirilmesi ve Yeni Hükümetlerarasıcılık

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden sonra stratejik özerkliğin artan önemi, ancak AB'nin krizleri ele alma biçimi ve Maastricht sonrası entegrasyon konularındaki çalışmalar bağlamında ele alındığında tam olarak anlaşılabilir. Bu konudaki tartışmaların önemli bir bölümü, krizlerin, mevcut kurumsal dinamikleri temelden değiştirmede, aksine kurumsal işleyişi daha yoğun hale getirdiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda, Ukrayna sonrası stratejik özerkliğin yönetimi, ulusüstü veya parlamenter denetime doğru bir geçişten ziyade, yürütmenin üstünlüğü, hükümetler arası işbirliği ve sınırlı parlamenter katılım eğilimlerini göstermektedir.

Bu değişiklikleri anlamamanın önemli bir yolu, Maastricht sonrası Avrupa entegrasyonunu, üye devletlerin ulusüstü kurumlara yetki devretmeden daha yakın işbirliği yaptığı bir süreç olarak gören Yeni Hükümetlerarasıcılık (*New Intergovernmentalism*) yaklaşımıdır. Bickerton, Hodson ve Puetter (2015), entegrasyonun giderek Avrupa Birliği Zirvesi ve Konsey içinde uzlaşmaya dayalı karar alma yoluyla gerçekleştiğini ve siyasi otoritenin yürütme aktörlerinde yoğunlaştığını savunmaktadır. Bu entegrasyon biçimi, özellikle dış politika, güvenlik ve savunma politikası gibi yüksek siyasi öneme ve

egemenlik hassasiyetine sahip politika alanlarında esnekliği, hızı ve ulusal sahipliği önceliklendirmektedir. Bu perspektiften bakıldığında, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ve Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP), ulusüstüleşme olmaksızın entegrasyonun paradigmatik örneklerini temsil etmektedir. (Bickerton et al., 2015, pp. 1–6, 37–45) Bu çerçevede, karar alma süreci Avrupa Birliği Zirvesi ve Konsey'in ukdesinde kalırken, ulusüstü aktörler daha sınırlı ve tali bir rol üstlenmektedir. Bu karar alma biçimi, üye devletlerin resmi yetki devrinden ziyade esneklik ve kontrolü önceliklendirdiği kriz bağlamlarında özellikle belirgin hale gelmiştir. Bu durum, hükümetler arası prosedürlere dayanan politika alanlarında etkisi sınırlı kalan Avrupa Parlamentosu için önemli sonuçlar doğurmaktadır.

AB kriz yönetimi üzerine yapılan çalışmalar, acil durumların ve varoluşsal tehditlerin kurumsal uygulamaları nasıl dönüştürdüğünü inceleyerek bu teoriyi güçlendirir. Kuşkusuz, krizlerin kurumları hızlı karar almaya zorladığını, bunun da genellikle yürütme organlarının daha fazla güç kazanmasına ve müzakereci ve temsili kurumların zayıf kalmasına yol açtığını bilinen bir gerçektir. Acil durum politikaları genellikle etkinliği ve koordinasyonu tercih eder; bu da gayri resmi yönetimi, göreve özgü araçları ve bütçe dışı önlemleri güçlendirir. (Abrahamsen et al., 2025, pp. 2–8); (Anghel & Jones, 2023, pp. 767–772)

Fabbrini'nin (2025) AB'nin "savaş zamanlarındaki" anayasal analizi, bu argümanın önemli bir uzantısını sunmaktadır. Çalışma, Ukrayna'daki savaşı, AB'nin baskı altında birlikte çalışabileceğini gösteren ve aynı zamanda etkinlik ile demokratik hesap verebilirlik arasındaki yapısal gerilimleri ortaya koyan bir anayasal stres testi olarak görmektedir. Zira, savaş zamanlarında, özellikle antlaşmaların ulusüstü yetkiyi sınırladığı alanlarda, yürütme koordinasyonu, farklılaştırılmış entegrasyon ve hukuki geçici çözümler üretmenin⁵ daha yaygın hale geldiği görülür. (Fabbrini, 2025, pp. 1–7, 32–38) Kanaatimizce, Avrupa'nın ODGP ve OGSP alanlarındaki entegrasyonu, 2022'den bu yana geçen üç yılda, önceki otuz yılda olduğundan daha fazla ilerleme kaydetmiştir. Bu durum, AB'nin hareket kabiliyetini artırmış, ancak paradoksal olarak özellikle dış ve güvenlik politikalarında yürütme gücü ile parlamenter denetim arasındaki farkları daha da büyütüştür.

5 EDIRPA (the European Defence Industry Reinforcement through Common Procurement Act - Avrupa Savunma Sanayiinin Ortak Tedarik Yoluyla Güçlendirilmesi Yasası) ve ASAP (the Act in Support of Ammunition Production - Mühimmat Üretimini Destekleme Yasası), Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrası AB'nin savunma sanayisini ve ortak mühimmat üretimini desteklemek için geliştirdiği acil eylem paketleridir. Bu araçlar, klasik uzun vadeli savunma projelerinin aksine, jeopolitik aciliyetler doğrultusunda hızlı bütçe tahsisini ve üye devletler arası yürütme koordinasyonunu öncelleyen, dolayısıyla parlamenter denetimin daha kısıtlı kaldığı 'istisnai' yönetim modellerini temsil eder.

Bununla birlikte, yukarıda yer verilen çalışmalarda, Avrupa Parlamentosu genellikle ikincil veya tepkisel bir kurum olarak tanımlanır. Kriz yönetimi üzerine yapılan araştırmalar, Parlamentosun kurumsal olarak bütünlüğünü koruyup siyasi olarak aktif olmasına rağmen, krizlere verilen tepkileri etkileme yeteneğinin hukuki yetkinler ve zaman kısıtlamalarıyla sınırlandığını göstermektedir. Costa'nın (2019) krizler sırasında Parlamento incelemesi, parlamenter etkinin sıklıkla gündem belirleme veya karar alma gücünden ziyade, sonradan inceleme, sembolik meşrulaştırma veya yürütme girişimlerinin onaylanması şeklinde ortaya çıktığını göstermektedir. Bu durum, özellikle hükümetler arası araçlarla düzenlenen politika alanlarında, Parlamentosun rolünün sınırlandırıldığı durumlarda daha belirgindir. (Costa, 2019, pp. 26–29, 68–72)

Bu açıdan bakıldığında, Ukrayna'daki savaş söz konusu eğilimleri hem doğrulamış hem de hızlandırmıştır. AB'nin savaşa verdiği tepki, ODGP çerçevesindeki yaptırımlar, Avrupa Barış Fonu gibi bütçe dışı finansman yöntemleri ve resmî prosedürleri aşan gayiresmî koordinasyon kanalları üzerinden yürütülmüştür. Olağan hukuki çerçevenin dışına çıkan bu araçlar; aciliyet ve jeopolitik tehdit anlarında yürütme gücünün merkezileştiğini savunan 'yeni hükümetlerarasıcılık' ve kriz yönetimi teorilerinin somut birer yansımasıdır. Aynı zamanda bu durum, kriz dönemlerinde kriz kaynaklı entegrasyonun demokratik niteliğine ve temsili kurumların rolüne ilişkin önemli soruları gündeme getirir. Zira bu süreçlerde temsili kurumlar aktif birer karar alıcı olmaktan ziyade, başka organlarca üretilen politikalara hukuki ve siyasi meşruiyet sağlayan pasif bir konuma itilmektedir.

Bununla birlikte, kriz yönetimi süreçleri parlamenter katılımı tamamen devre dışı bırakmamakta; aksine bu katılımın mahiyetini dönüştürmektedir. Parlamenter aktörler, resmi yetki alanları sabit kalsa dahi, siyasi görünürlüklerini artırarak söylemsel düzeyde güçlü bir gündem belirleme kapasitesi elde edebilmektedir. Siyasi seferberlik (political mobilisation) ile kurumsal etki arasındaki bu ayırım, Avrupa Parlamentosu'nun Ukrayna sonrası AB yönetişimindeki rolünü kavramak adına temel teşkil eder. Bununla birlikte, Parlamento'nun kriz dönemlerindeki normatif duruşu ve kamuoyunu harekete geçirme becerisi bilinse de bu siyasi aktivizmin, stratejik özerkliğin farklı politika alanlarındaki yönetimiyle nasıl bir etkileşim içinde olduğu henüz yeterince incelenmemiştir.

Özetle, kriz yönetimi ve yeni hükümetlerarasıcılık alanına ilişkin çalışmalar, AB'nin Ukrayna sonrası stratejik özerklik arayışının neden yürütme organı odaklı koordinasyon ve kısıtlı parlamenter denetimle karakterize edildiğini anlamak için sağlam bir çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte, bu çalışmalar

aynı zamanda analizde önemli bir eksikliği de ortaya koymaktadır. Kriz dönemlerinde karar alma yetkisinin yasama organından yürütme erkine kayması, parlamentonun denetim ve yasama işlevlerini sembolik bir düzeye geriletmektedir. Mevcut teorik açıklamalar bu gerilemenin hangi yapısal koşullarda gerçekleştiğini ortaya koysa da, Avrupa Parlamentosu'nun bu kısıtlamalar altında pratikte nasıl hareket ettiği veya stratejik özerklikle ilgili farklı politika alanlarında üstlendiği rollerin nasıl değiştiği konusunda sınırlı veri sunmaktadır. Bu makale, Parlamento'nun Ukrayna sonrası stratejik özerklik sürecindeki farklılaşmış katılımına odaklanarak, kriz yönetişimi teorisine dayanan analizleri parlamenter hesap verebilirlik ve demokratik meşruiyet boyutlarına doğru genişletmeyi hedefler.

1.3. Avrupa Parlamentosu'nun AB Dış Politikası ve Kriz Bağlılarındaki Rolü

AP'nin AB dış ve güvenlik politikasındaki rolü, uzun zamandır sınırlı hukuki yetkinlikler ile siyasi ve normatif hedefler arasındaki bir gerilimle tarif edilmiştir. ODGP, AB iç politika alanlarından farklı olarak, olağan yasama sürecinden büyük ölçüde ayrıdır. Bu durum, Parlamento'ya yalnızca sınırlı bir hukuki yetki vermektedir. Bununla birlikte, akademik çalışmalar, AP'nin bu kısıtlamaları gayri resmi etki, gündem belirleme ve normatif seferberlik (*normative mobilisation*) yoluyla azaltmaya çalıştığını ve kendisini AB'nin dış ilişkilerinde kısmen sınırlı da olsa önemli bir katılımcı olarak konumlandığını gösterir.

Parlamentonun uluslararası arenadaki konumuna dair kurumsal perspektifler, AP'nin nihai bir karar alıcı olmaktan ziyade normatif ve müzakereci kimliğiyle görünürlük kazandığını belirtir. Nitekim Irrera (2015) ve Feliu ve Serra (2015), Parlamento'nun dış eylemlerini parlamenter diplomasi, ilke kararları (*EP Resolutions*), seçim gözlemciliği ve parlamentolar arası işbirliği gibi yöntemlerle tanımlamaktadır. Bu bakış açısına göre, AP'nin gücü, yasal yetkilerinden ziyade değerleri ifade etme, söylemi şekillendirme ve yürütme aktörleri üzerinde siyasi baskı kurma yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Parlamento'yu "yumuşak güç" kurumu olarak değerlendiren bu görüş, AB komşuluk politikası, genişleme ve insan haklarının teşviki üzerine yapılan çalışmalarda büyük bir etki yaratmıştır. (Irrera, 2015, pp. 3–8); (Feliu & Serra, 2015, pp. 23–32)

Daha sonraki araştırmalar, bu gayri resmi yöntemlerin özellikle yüksek politika alanlarında gerçekten bir etkisi olup olmadığını ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda Pollak ve Slominski (2015), AP'nin ODGP rolünü, muhalif ve suç ortağı arasında gidip gelen bir yapı olarak nitelendirir. Yazarlar, kurumsal evrimin başlangıcında AP'yi hükümetlerarasıcılığın bir

‘rakibi’ olarak, AB üye devletleriyle sık sık çatışan ve Maastricht sonrası ulusal hükümetlerin ‘siyasi rakibi’ olarak tasvir eder. Ancak daha sonra AP’nin yeni hükümetlerarasıcılığın bir ‘suç ortağı’ haline geldiğini, ona karşı çıkmak yerine pragmatik bir şekilde bu yöntemi benimseyerek işbirliği yaptığını savunur. Onlara göre, AP artık bütçe, yasama ve atama yetkilerini hükümetlerarası aktörlerin hakim olduğu alanları etkilemek için kullanıyor ve kendisini onların mantığıyla uyumlu hale getiriyor. Bu değişim bir paradoksu gösteriyor: AP’nin genişletilmiş resmi yetkilerine rağmen, bu daha güçlü bir ulusüstücülüğü değil, hükümetlerarasılığı desteklerken meşruiyeti korumak için bir “yetkinlik maksimize edici” stratejisini gösteriyor. Yazarlar, AP’yi hem “rakip” hem de “suç ortağı” olarak nitelendirerek, hükümetlerarası çerçeveyi sürdürmede meydan okuyandan işbirlikçiye doğru evrilen rolünün altını çiziyorlar. (Pollak & Slominski, 2015, pp. 247–252)

Pollak ve Slominski’nin kavramsallaştırmasıyla AP, AB’nin Ukrayna krizine verdiği yanıtta hem bir ‘rakip’ hem de bir ‘suç ortağı’ olarak tezahür etmiştir. Kurum, jeopolitik aciliyetin gerektirdiği hızlı karar alma süreçlerinde yürütmenin meşruiyet zeminini güçlendirerek bir ‘iş birliği’ gibi hareket etmiş; ancak aynı süreçlerin demokratik denetimden ve hukuk devletinden sapmaması gerektiğini vurgulayarak hükümetlerarası baskılara karşı normatif bir ‘muhalif/rakip’ olarak konumlanmıştır. Bu ikili rol, Parlamentonun stratejik özerklik tartışmalarındaki farklılaşmış (differentiated) katılımını açıklayan temel anahtardır

Söz konusu kurumsal ikilem, Ukrayna krizinin yarattığı aciliyet ortamında Parlamentonun stratejik bir denge unsuru olarak yeniden konumlanmasını sağlamıştır. Örneğin, 50 milyar Avroluk ‘Ukrayna Mekanizması (the Ukraine Facility)’ paketinin müzakere sürecinde Parlamento, bir yandan yardımların hızla ulaştırılmasına destek vererek bir ‘işbirlikçi’ rolü üstlenmiş; diğer yandan ise fonların kullanımı üzerindeki demokratik denetim ve şeffaflık şartlarında ısrar ederek hükümetlerarası otoriteye karşı ‘rakip’ kimliğini korumuştur. Nihayetinde bu vaka, Parlamentonun krizler sırasında yapısal olarak marjinalleştiği varsayımını sarsarak AP’nin, Pollak ve Slominski’nin işaret ettiği kısıtlar dahilinde kendine nasıl özgün bir alan açtığını kanıtlamaktadır.

Nitekim parlamenter etki, siyasi beklentilerin zirveye ulaştığı ancak hukuki yetkilerin sınırlı kaldığı kriz anlarında yeni bir boyut kazanır. Costa (2019) tarafından yapılan analizler de acil durum senaryolarının, Parlamento’nun kurumsal yetkilerini artırmaktan ziyade, sürece katılım biçimlerini dinamik bir şekilde değiştirdiğini doğrulamaktadır. (Costa, 2019, pp. 45–52) Avrupa Parlamentosu hala önemli yürütme kararlarının alınmasında yer almamaktadır, ancak siyasi anlatıları şekillendirmede, normatif pozisyonlar belirlemede ve

sonradan denetim sağlamada sıklıkla görünür bir rol oynamaktadır. Bu dinamik, kriz durumlarında sürekli bir gerilimi vurgulamaktadır: Parlamento'nun siyasi seferberliği, somut sonuçları etkileme yeteneğinin doğası gereği kısıtlı olduğu zamanlarda artmaktadır. (Costa, 2019, pp. 61–69, 112–118)

Bu paradoks, AB yönetiminde demokratik meşruiyetle ilgili genel tartışmalarla yakından bağlantılıdır. Christopher Lord (2004), parlamenter kurumların meşruiyeti yalnızca yasama denetimi yoluyla değil, aynı zamanda müzakere ve temsil yoluyla da artırdığını savunmaktadır. (Lord & Magnette, 2004, p. 199) Bu bakış açısıyla, Avrupa Parlamentosu'nun dış ve güvenlik politikasındaki işlevi, yalnızca hukuki yetkinliklere göre değil, aynı zamanda yürütme eylemleri için demokratik meşruiyet sağlama yeteneğine göre de değerlendirilmelidir. Kriz zamanlarında, bu meşruiyet işlevi daha da önem kazanır, çünkü hızlı kararlar ve olağandışı eylemler, usule ilişkin hesap verebilirliği zayıflatabilir.

Ancak, mevcut AP üzerine çalışmalar, Ukrayna savaşı sonrası ortaya çıkan yeni jeopolitik gerçeklikleri ve bunun getirdiği kurumsal dönüşümü açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Her ne kadar parlamenter diplomasi, kriz müdahalesi ve normatif etki üzerine yapılan çalışmalar teorik zeminler sunsa da, bunlar stratejik özerklik kavramına veya 2022'den itibaren şekillenen özgün yönetim modellerine nadiren odaklanmaktadır. Ukrayna'daki savaştan bahsedildiğinde, Avrupa Parlamentosu genellikle yaptırımların, askeri yardımın ve genişlemenin güçlü bir destekçisi olarak tasvir edilir; dolayısıyla Parlatentonun rolünün politika alanları veya yönetim biçimleri arasında farklılaştığına dair kapsamlı bir inceleme ihtiyacı olduğu açıktır.

Ek olarak, bu alandaki çalışmalar genellikle Avrupa Parlamentosu'nun dış politikadaki rolünü nispeten tekdüze olarak tasvir etmekte ve kurum içi ve sektörler arası önemli farklılıkları göz ardı eder. Son gelişmeler, Parlamento'nun etkisinin, hükümetler arası ODGP araçları, bütçe dışı mekanizmalar veya topluluk temelli yasama ve bütçe süreçleri yoluyla stratejik özerklik arayışına bağlı olarak önemli ölçüde değiştiğini gösterir. Dolayısıyla, bu farklı yönetim çerçevelerinin, AB'nin Ukrayna sonrası dış eylemlerinde parlamenter katılımı nasıl etkilediği kapsamlı bir şekilde incelenmelidir. Diğer bir ifadeyle, AP'yi AB dış politikasında, özellikle kriz dönemlerinde, normatif, söylemsel ve meşrulaştırıcı bir organ olarak detaylıca ele alınmış olsa da, Ukrayna sonrası stratejik özerklik bağlamında Parlamento'nun işlevi de analiz edilmelidir. Bu çalışma, AP, kriz yönetimi ve stratejik özerklik tartışmalarından elde edilen fikirleri bir araya getirerek bu boşluğu doldurmaktadır. Bunu, Parlamento'nun kriz kaynaklı entegrasyonu yönetme biçimi ve artan siyasi görünürlüğün,

AB'nin yeni jeopolitik duruşunu şekillendiren politika alanlarında anlamlı bir etkiye dönüşüp dönüşmediğine bakarak yapar.

2. UKRAYNA SONRASI STRATEJİK ÖZERKLİK: POLİTİKA ALANLARI VE KURUMSAL DİNAMİKLER

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden sonra AB'nin stratejik özerklik arayışının aslında tek bir politika alanı olarak değil, savunma ve güvenlik, enerji ve mali tedbirler ile genişleme gibi kilit alanlar bakımından incelenmesi yerinde olacaktır. Her alan, hükümetler arası koordinasyondan ulusüstü yasama çerçevelerine kadar uzanan farklı yasal temellere ve karar alma prosedürlerine dayanmaktadır. Bu bakımdan, bu bölümde belirtilen politika alanları söz konusu yönetim biçimlerini karşılaştırarak, AB'nin Rusya-Ukrayna savaşına verdiği yanıtın temelinde bulunan kurumsal çeşitliliği gözler önüne serer. Ayrıca, Parlamento'nun farklılaşmış rolünü değerlendirmek için bir çerçeve oluşturulur.

2.1. Savunma ve Güvenlik: Hükümetlerarası Kontrol Altında Stratejik Özerklik

Rusya'nın Ukrayna işgali, AB'nin kriz odaklı ve yürütme merkezli yönetişime geçişini hızlandıran sistemik bir şok olarak da kavramsallaştırmaktadır. (Wiesner & Knodt, 2024, pp. 15–18) Ukrayna'daki savaş, AB'nin özellikle güvenlik ve savunma alanlarında stratejik özerklik arayışını hızlandırdı; bu alanlarda daha fazla aktörlük için uzun süredir devam eden hedefler gerçek politika girişimlerine dönüştürüldü. Mart 2022'de Güvenlik ve Savunma Stratejik Pusulası (*Strategic Compass for Security and Defence*) kabul edildi. Stratejik Pusula, bu değişim için ortak bir çerçeve sağladı ve stratejik özerkliği, AB'nin krizlerde kararlı bir şekilde hareket etme, savunma yeteneklerine yatırım yapma ve NATO'ya tamamlayıcı olmaya devam ederken ortaklıkları güçlendirme yeteneği olarak tanımladı. Pusula, AB'nin daha yüksek hedeflere sahip olduğu sinyali verirken, ancak aynı zamanda AB savunma politikası için hükümetler arası yönetim modelinin geçerli olduğunu da gösterdi.

Kurumsal açıdan bakıldığında, Stratejik Pusula (Strategic Compass), krizlere dayalı ve yürütme koordinasyonunu ve üye devlet kontrolünü önceliklendiren bir entegrasyon yolunu gösterir. Avrupa Birliği Zirvesi ve Konsey, belgenin siyasi sahipliğini üstlenirken, Komisyon özellikle savunma sanayi projeleri söz konusu olduğunda yardımcı olur ve koordinasyon sağlar. Karar alma yetkisi, oy birliğine dayalı prosedürlere ve esnek düzenlemelere, özellikle de AB Antlaşması'nın 44. maddesinin genişletilmiş kullanımına ve istekli üye devletlerin geçici koalisyonlarına sıkıca bağlı kalır. (Council of the European, 2022) Bu özellikler, Ukrayna sonrası savunma işbirliğinin güçlendirilmesinin, hükümetlerarası

ve kriz yönetimi çalışmalarında ortaya konulan değerlendirmelerle tutarlı olarak, ulusüstüleşme olmaksızın gerçekleştiğine işaret eder. Ayrıca, diğer strateji belgelerinden farklı olarak, Stratejik Pusula, belgenin 'üye devletlerin sahipliğinde' bir belge olduğunu, belgenin oluşturulmasında üye devletlerin sürücü koltuğunda bulduklarını ve uygulanmasına bağlı kalacaklarını açıkça belirtmiştir. (Council of the European, 2022, p. 7)

Benzer olarak, Savunmada stratejik özerkliğin uygulanması, giderek temsili kurumların katılımını kısıtlayan mekanizmalara bağlı hale gelmiştir. Avrupa Barış Fonu (ABM, European Peace Facility - EPF), Ukrayna'ya askeri yardımı finanse etmek için kullanılan bütçe dışı bir mekanizmadır. Bu tür mekanizmaların genişleyen kullanımı, krizin aciliyetinin, olağan AB bütçe yapısının dışında kalanyönetim düzenlemelerini nasıl güçlendirdiğini gösterir. (Council of the European, 2021) Bu araçlar, AB'nin hızlı hareket etmesini kolaylaştırırken, Parlamento'nun AB'nin (dış politika) eylemlerini denetlemesini ve sorgulamasını da zorlaştırır. Aynı şekilde, savaşa yanıt olarak alınan ortak tedarik, satın alma ve savunma sanayi önlemleri, çoğunlukla uzun vadeli kurumsal reform adımları olarak değil, güvenlik nedenleriyle gerekli olan tek seferlik eylemler olarak görülmüştür.

Bu yönetim sisteminde AP çok sınırlı etkiye sahip bir konumdadır. Parlamento, Stratejik Pusula'nın yazımına veya önemli savunma araçlarının nasıl kullanılacağına dair kararların alınmasına resmi olarak katılmamıştır. Etkisi, gündemi belirlemek veya süreci kontrol etmek yerine, çoğunlukla siyasi destek, normları işaret etme ve sonradan yapılan tartışmalarla sınırlı kalmıştır. Bu etki gücünü yitirme tesadüfi değil, sistemiktir: savunma, kriz koşullarının yürütme gücünü ve hükümetler arası müzakereleri artırdığı, egemenliğe duyarlı bir alan olmaya devam etmektedir.

Savunma sektörü, AB'nin Ukrayna sonrası stratejik özerklik gündeminde parlamenter etkinin değerlendirilmesi için analitik açıdan önemli bir ölçüt görevi de görmektedir. Stratejik özerkliğin hızla ilerlediği, ancak parlamenter katılımın önemli ölçüde sınırlı olduğu, demokratik hesap verebilirlik açısından zorlu bir durumu örneklemektedir. Sonraki alt bölümlerde gösterileceği gibi, stratejik özerlikle ilgili çeşitli politika alanları, özellikle bütçe ve yasama süreçleriyle ilgili düzenlenenler, farklı kurumsal dinamikler sergileyerek, farklılaşmış parlamenter katılımı kolaylaştırmaktadır.

2.2. Enerji Güvenliği, Ekonomik ve Mali Güvenlik: Topluluk Yöntemiyle Stratejik Özerklik

Ukrayna sonrasında AB'nin stratejik özerklik arayışı, savunma ve güvenliğe ek olarak, birbirinden farklı kurumsal mantıklar altında işleyen bir dizi

ekonomik, mali ve enerji politikası aracı vasıtasıyla ilerlemiştir. Bu alanlarda stratejik özerklik, hükümetler arası koordinasyondan ziyade, Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma (ABİİA) kapsamında düzenlenen ve klasik 'Topluluk Yöntemi' olarak adlandırılan ulusüstü yönetim yoluyla uygulanmış ve daha fazla parlamenter katılımına olanak sağlamıştır. Bu fark, analiz açısından önemlidir çünkü AP'nin rolünün stratejik özerkliğin kendisinden ziyade politika araçlarının seçimine dayandığını göstermektedir.

Ukrayna'daki savaş, özellikle enerji sektöründe, AB'nin silahlaştırılmış (silah gibi kullanılabilen) karşılıklı bağımlılığa karşı olan kırılganlığını açığa çıkardı. Buna karşılık, REPowerEU gibi projeler, enerji güvenliğini stratejik özerkliğin önemli bir parçası olarak yeniden tanımlayarak, karbonsuzlaştırma, arz çeşitlendirmesi ve dış baskıya direnme yeteneğini birbirine bağladı. Öte yandan, REPowerEU (European Commission, 2022), AB'nin mevcut kuralları ve bütçe yapısı içine entegre edildi. Bu plan, AB mevzuatında yapılan değişikliklere, ortak mali kaynakların tahsisine ve olağan yasama sürecine dayanıyordu. Böylece, enerji alanındaki stratejik özerklik yönetimi, ulusüstü kurumların ve parlamenter ortak karar alma mekanizmasının işlevini fiilen güçlendirdi.

Bununla birlikte, AB'nin savaşa yönelik mali ve ekonomik yanıtı, özellikle makro-finansal yardım ve Ukrayna için özel finansman araçlarının oluşturulması yoluyla benzer bir kurumsal mantığa dayanmaktadır. Ukrayna Mekanizması (the Ukraine Facility) ve genişletilmiş makro-finansal yardım programları gibi önlemler AB bütçesine dahil edildi ve yasama onayı gerektirdi; böylece Avrupa Parlamentosu'na bir 'ortak yasa yapıcı' ve bütçe yetkilisi rolü verildi. (European & Council of the European, 2024). Yürütme organları uygulamada önemli ölçüde takdir yetkisine sahip olsa da, bu araçlar stratejik özerklik girişimlerini, savunma sektöründe bulunmayan şekillerde, parlamenter incelemeye, müzakereye ve değişikliğe tabi tuttu.

Bu fark, stratejik özerkliğin farklılaştırılmış bir modelini göstermektedir; yani yönetim biçimleri politika alanlarına göre değişiklik gösterir. Stratejik özerklik bütçe ve düzenleyici mekanizmalar aracılığıyla gündeme geldiğinde, parlamenter katılım doğal olarak entegre olur ve AP'nin öncelikleri etkilemesine, koşullar koymasına ve AB eylemlerinin siyasi bağlamını şekillendirmesine olanak tanır. Özerkliğin bütçe dışı araçlara veya ODGP tabanlı mekanizmalara dayandığı alanlarda, parlamenter nüfuz dolaylı ve büyük ölçüde sembolik kalmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan farklılaşma, kurumsal işleyiş dair teknik bir detay olmanın ötesinde, demokratik hesap verebilirlik üzerinde somut bir kırılma yaratmaktadır. Zira bu ayırım, jeopolitik aciliyetle şekillenen yeni kurumsal

yapının, temsil mekanizmaları tarafından denetlenip denetlenemeyeceğini belirleyen temel unsurdur.

Kurumsal bir perspektiften bakıldığında, ekonomi ve enerji alanında atılan adımlar, Ukrayna krizi sonrasında AB’de yalnızca yürütme organlarının söz sahibi olduğu yönündeki tek boyutlu varsayımları sorgulamaya açmaktadır. Krizin büyüklüğü ve aciliyeti belirleyici bir özellik olsa da, bu alanlarda topluluk yönteminin (Komisyon’un teklif sunduğu, Parlamento ve Konsey’in eşit yasama gücüyle karar aldığı standart AB prosedürü) kullanılması, stratejik özerkliğin her zaman parlamenter aktörleri kenara itmediğini gösteriyor. Bunun yerine, bu durum AB yürütme organları ve üye devletler tarafından seçilen yasal çerçevelere, finansman düzenlemelerine ve karar alma süreçlerine dayalı olarak, parlamenter katılımın farklılaşan modellerini oluşturur.

Politika alanları arasındaki bu farklılık, Ukrayna sonrasında Avrupa Parlamentosu’nun rolünü anlamak için önemli bir zemin oluşturur. Bu şekilde, parlamenter katılımın farklılaşan durumu, parlamenter etkinin ne tamamen yok ne de tamamen tekdüze olduğunu, aksine stratejik özerkliğin kurumsallaşmasına bağlı olduğunu gösterir.

2.3. Jeopolitik Araçlar Olarak Genişleme ve Ortaklık

Genişleme ve ortaklık politikalarına ilişkin tartışmalar, Rusya’nın Ukrayna’yı işgalinin ardından bu mekanizmaları giderek daha çok teknokratik⁶ (bürokratik ve mevzuat uyumuna dayalı) bir katılım süreci olarak değil, stratejik bağımsızlık elde etmeyi amaçlayan jeopolitik bir zorunluluk olarak ele alır. (Emerson & Blockmans, 2022, pp. 4–5) AB’nin Haziran 2022’de Ukrayna’ya adaylık statüsü verme kararı da bu dönüşümün en somut kanıtıdır. Bu karar, dış bir tehdide karşı stratejik bir yanıt niteliği taşıyarak; genişlemeyi genellikle yavaş işleyen teknik veya normatif bir süreç olarak kurgulayan geleneksel AB yaklaşımından radikal bir kopuşu ifade eder. Bu bağlamda, genişleme artık AB’nin komşularını daha güvenli ve istikrarlı hale getirme yönündeki daha büyük hedefinin bir parçası olarak değerlendiriliyor.

Bununla birlikte, AB’nin bu yaklaşımı kurumsal bir bakış açısıyla ele alındığında, Ukrayna sonrası genişlemenin yeniden canlanması, stratejik bağımsızlığın savunma ve ekonomik güvenliğin ötesine geçtiğini göstermektedir ve bu durum uzun vadeli jeopolitik düzeni de etkiler. Savunma politikasından

6 Genişlemede teknokratik yaklaşım; aday ülkelerin AB müktesebatına (Acquis Communautaire) uyum sağlamasını, Kopenhag kriterlerini eksiksiz yerine getirmesini ve onlarca (6 tematik küme altında toplanmış 35 fasıl) teknik faslı (chapters) müzakere etmesini içeren, siyasi mülahazalardan ziyade standartları karşılamaya ve bürokratik performansa dayalı nesnel ve zamana yayılan süreci ifade eder. Ukrayna’nın hızlıca aday ilan edilmesi, bu nesnel/teknik kriterlerin jeopolitik aciliyetler karşısında arka plana itildiğini göstermektedir.

farklı olarak, genişleme AB'nin yasal çerçevesine dayanır ve Komisyon, Konsey ve AP'yi içeren karmaşık prosedürlerle işler. Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) 49. maddesi uyarınca Parlamento'nun onay yetkisi, onu katılım kararlarında merkezi bir oyuncu haline getirir. Bu durum, Parlamento'nun rolünün sınırlı olduğu diğer ODGP ile ilgili araçlardan genişlemeyi ayırır.

Ancak bu yasal ağırlığa rağmen, genişlemenin kriz ortamında jeopolitik bir aciliyet olarak yeniden çerçevelenmesi, uygulamada yürütmenin gündemi tek başına belirlemesini kolaylaştırdı. Böyle bir konjonktürde Parlamento, süreci frenleyen veya denetleyen bir organdan ziyade; aldığı kararlar, genel kurul tartışmaları ve parlamentolar arası etkileşim yoluyla Ukrayna'nın Avrupa perspektifini hızlandırıcı ve teşvik edici bir katalizör olarak hareket etmeyi tercih etmiştir. Bununla birlikte, AP'nin bu süreçteki etkisi, müzakere çerçeveleri veya takvimler üzerinde doğrudan bir kurumsal kontrol kurmaktan ziyade, daha çok siyasi sinyal verme ve normatif baskı yoluyla hissedilmiştir.

Bu dinamik, genişleme yoluyla stratejik özerkliğin yönetiminde daha önemli bir çatışmayı ortaya koyar. Parlamento genişleme alanında, savunma ve güvenlik politikasına kıyasla daha fazla yetkiye sahiptir. Örneğin, genişlemeyle ilgili mevzuat ve mali desteğe onay verme ve bunları şekillendirme yetkisine sahiptir. Buna karşılık, Ukrayna olayından sonra genişleme hakkındaki tartışmaların hızla artması, stratejik tercihleri yürütmenin eline bırakmış ve parlamentonun müdahalesi genellikle önemli siyasi kararlar alındıktan sonra gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, Parlamentosunun hukuki gücü artarken, stratejik karar alma yeteneği sınırlı kalmaktadır.

Dolayısıyla, genişlemenin stratejik özerklik gündemine dahil edilmesi, bu makalenin temel iddiasını güçlendirir: AP'nin, AB'nin Ukrayna sonrası dış ilişkilerindeki etkisi farklılaşmış ve koşulludur. Yani, bu etki jeopolitik önem düzeyinden ziyade, stratejik özerkliğin izlendiği yönetim biçimiyle şekillenir. Genişleme, savunma ve ekonomik yönetim arasında orta bir noktada yer alır. Parlamento'nun yetkisini yürütmenin stratejik yönüyle birleştirir. Bu konumlandırma, genişleme politikasını, parlamenter görünürlük, meşruiyet ve etki unsurlarının AB'nin yeni jeopolitik düzeninde nasıl bir etkileşim içinde olduğunu anlamak adına son derece verimli bir analitik laboratuvar haline getirir.

3. AVRUPA PARLAMENTOSU'NUN AB'İNİN UKRAYNA SONRASI STRATEJİK ÖZERKLİĞİNDEKİ ROLÜ

ODGP esasen hükümetler arası bir mesele olduğundan, AP'nin bu alandaki rolü antlaşmalarla sıkı bir şekilde sınırlandırılmıştır. Buna rağmen Parlamento, uluslararası sahnede somut bir etki yaratma arayışını sürdürmektedir. Bu süreçte

kurum, hem ortak yasama yetkisine sahip olduğu alanları kullanmakta hem de farklı aktör ve araçlar yoluyla kendi parlamenter diplomasisini geliştirmektedir. Söz konusu diplomatik çabalar, AB'nin dış ilişkilerini doğrudan yöneten hükümetlerarası ve teknokratik yapılar (Konsey, Yüksek Temsilci ve Komisyon) tarafından yürütülen 'yürütme diplomasisi' ile zaman zaman rekabet ederken zaman zaman da onu tamamlayıcı bir nitelik kazanmaktadır.

Buraya kadar yapılan analizlere dayanarak, yukarıda ifadesini bulan Parlamento'nun rolünü incelemek önemlidir. Parlamento'nun hükümetlerarası, ulusüstü ve hibrit politika araçlarına katılımı, hem yasal yetkinlikler hem de siyasi uygulamalar açısından ciddi farklılıklar barındırmaktadır. Bu doğrultuda kurumun etkisi, geleneksel yasama süreçleri ile kriz odaklı hükümetlerarası mekanizmaların kesiştiği karma (hibrit) alanlarda kendine has dinamikler üretmektedir. Parlamento'nun dış eylemdeki etkisi, yalnızca resmî yetkileriyle sınırlı değildir; siyasi söylemleri ve diplomatik girişimleri de bu etkinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu çerçevede ilerleyen bölümler, Parlamento'nun stratejik özerklik inşasındaki rolünün, Ukrayna sonrası dönemde ne derece somut bir karşılık bulduğunu analiz eder.

3.1. Siyasi Seferberlik ve Normatif Liderlik

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinden hemen sonra, Avrupa Parlamentosu, AB'nin en politik olarak görünür ve normatif olarak iddialı kurumlarından biri haline geldi. Çatışmanın başlangıcından itibaren Parlamento, uluslararası hukukun, Ukrayna'nın egemenliğinin ve normlara dayalı Avrupa düzeninin güçlü bir destekçisi olduğunu açıkça ortaya koydu. AP, 2022 ve sonrasında kabul edilen bir dizi karar ve genel kurul tartışmaları aracılığıyla siyasi görüşünü netleştirdi. Bunlar, savaşı Avrupa güvenliğine ve değerlerine yönelik sistemik bir tehdit olarak çerçevelendirdi ve AB'nin jeopolitik bir oyuncu olarak imajını güçlendirdi.

Parlamento, bu (hızlı) seferberlik sayesinde bir tür normatif liderlik sergileyebildi. AP çağrıda bulunduğu kapsamlı yaptırımlar, savaş suçlarından sorumlu tutma, Ukrayna'ya askeri yardım, ve Kiev için güvenilir bir Avrupa perspektifi çağrısında bulunarak, yürütme kararlarının alındığı siyasi iklimin şekillenmesine yardımcı oldu. Kararları, kamuoyunda gündemi belirleyerek Komisyon, Konsey ve Avrupa Birliği Zirvesi üzerinde harekete geçmeleri için baskı oluşturdu. Bu şekilde Parlamento, tartışmalar için bir katalizör görevi görerek hem toplumdan hem de AB dışındaki ülkelerden gelen güçlü bir AB yanıtı çağrılarını daha da güçlendirdi.

Aynı zamanda, Parlamento'nun gerçekleştirdiği seferberlik, kurumsal kısıtlılıkların bilincinde olan bir çerçeveye oturtulmuştur. Temel kararlar, ODGP

ve savunma konularında parlamenter katılımın Antlaşma temelli sınırlarını kabul etmiş; ancak buna rağmen, Parlamento'nun doğrudan halk tarafından seçilmesinden doğan demokratik meşruiyet iddiası kararlılıkla sürdürülmüştür. Bu ikili konumlanma —iddialı siyasi mesajlar ile resmî kısıtların kabulünün birleşimi— Parlamentonun kendisini stratejik özerkliğin temel alanlarında bir karar vericiden ziyade, temsilci ve meşruiyet sağlayıcı bir aktör olarak tanımladığını açıkça ortaya koyar.

Ukrayna sonrası süreçte, Parlamento'nun siyasi liderliği, kendi üyelerini koordine etmesi ve farklı partilerden üyeleri bir araya getirmesiyle daha da güçlendi. Bu, büyük bir kriz döneminde hızlı ve net yanıtlar vermeyi mümkün kıldı. Parlamento içindeki bu oy birliği, kurumun dış temsil gücünü kuvvetlendirmiş ve güvenlik politikalarında tutarlı bir söylem üretmesini sağlamıştır. Bununla birlikte, bu tablo parlamenter aktivizmin yürütme otoritesine meydan okumak yerine, siyasi motivasyonu ve karar alma süreçlerini desteklemeyi önceleyen 'uyumlu bir mobilizasyona' evrildiğini gösterir.

Söz konusu bu uyumlu seferberlik, Parlamento'nun siyasi görünürlüğünü ve sembolik önemini zirveye taşıması; ancak madalyonun diğer yüzünde, AB'nin savaşa verdiği yanıtta geleneksel güç dağılımını değiştirmeye yetmemiştir. Nitekim Parlamentonun sergilediği normatif liderlik; somut politika araçlarını veya karar alma mekanizmalarını yönetmekten ziyade, temel olarak meselelerin siyasi bir bağlama oturtulması, kararların kamuoyu nezdinde gerekçelendirilmesi ve etik bir duruş sergilenmesi süreçleri üzerinden yürütüldü. Dolayısıyla, Parlamento'nun krizin erken dönemindeki bu proaktif duruşu, yüksek siyasi görünürlüğün her zaman doğrudan veya kalıcı bir kurumsal nüfuz dönüşemediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bahsedilen bu normatif nüfuz ve siyasi sinyal verme kabiliyeti, gücünü büyük ölçüde kurumun dış ilişkilerdeki dinamik araçlarından almaktadır. Bu doğrultuda Avrupa Parlamentosu, resmi yasama ve bütçe işlevlerinin yanı sıra, çeşitli parlamenter diplomasi biçimlerinde de aktif rol oynamıştır. Bunlar arasında parlamentolar arası heyetler, Başkan ve komite başkanlarının üst düzey siyasi katılımı ve özellikle Dış İlişkiler Komitesi olmak üzere, parlamento komiteleri içinde üçüncü ülkelerin temsilcileriyle düzenli görüşmeler yer almaktadır. Ukrayna örneğinde ise, bu faaliyetler yoğunlaştırılmış, Avrupa Parlamentosu üyeleri Ukraynalı yetkililerle doğrudan görüşmüş, uluslararası parlamenter forumlara katılmış ve demokratik direnç (demokratik kurumları, hukuk devleti ilkelerini ve temel değerleri kriz dönemlerinde bile koruyabilme; dış müdahalelere ve iç baskılara karşı bu ilkeleri savunabilme), yeniden yapılanma ve AB entegrasyonu gibi konularda siyasi diyalogu desteklemiştir. Bu yollarla Parlamento, resmi karar alma yetkilerinin sınırlı kaldığı alanda bile

siyasi söylemleri güçlendirerek ve demokratik normları teşvik ederek AB'nin dış duruşunun şekillenmesine etki eder.

Parlamento'nun söz konusu bu normatif ve söylemsel nüfuzu, Rusya-Ukrayna savaşının başlamasıyla birlikte somut ve çok katmanlı bir parlamenter diplomasi pratiğine dönüşmüştür. Kurumun resmî karar alma mekanizmalarının dışına çıkarak AB'nin jeopolitik duruşunu fiilen şekillendirdiği bu diplomatik hamleler şu dinamikler üzerinden izlenebilmektedir: Avrupa Parlamentosu (AP) Başkanı ve üyeleri, savaşın gidişatını etkilemek adına aktif bir diplomasi yürütmektedir. AP Başkanı Roberta Metsola, savaşın başlamasından sadece bir ay sonra (1 Nisan 2022) Kiev'i ziyaret eden ilk AB kurumu lideri olmuştur. (European Parliament, 2022b) Bu ziyaret, AB'nin Ukrayna'ya olan siyasi desteğinin en üst düzey göstergesi kabul edilir. AFET Komitesi, Ukraynalı yetkililer ve sivil toplum temsilcileriyle düzenli olarak görüş alışverişinde bulunarak sahadaki durumu izler. AB-Ukrayna Parlamenter Ortaklık Komitesi (EU-Ukraine Parliamentary Association Committee - PAC) aracılığıyla AP üyeleri ve Ukrayna parlamentosu (Verkhovna Rada) üyeleri, savaş sonrası yeniden yapılanma ve AB entegrasyonu konularında ortak çalışmalar yürütür. (EU-Ukraine Parliamentary Association Committee, 2025a); (EU-Ukraine Parliamentary Association Committee, 2025b) AP liderliği, G7 ülkelerinin parlamento başkanları toplantılarında Rusya'ya yönelik yaptırımların koordinasyonu ve Ukrayna'ya askeri yardımın artırılması için çağrıda bulunur. (G7 Speakers' Conference, 2022) AP, 2022 yılı Sakharov Düşünce Özgürlüğü Ödülü'nü "Cesur Ukrayna Halkı"na ve temsilcilerine vererek Rus işgaline karşı yürütülen mücadelenin demokratik meşruiyetini tescillemiştir. (Przetacznik, 2022) Son olarak, AP, Ukrayna parlamentosundaki siyasi gruplar arasında iç uzlaşığı ve reform sürecini desteklemek amacıyla "Jean Monnet Diyalogları" formatını savaş döneminde de dijital ve hibrit yöntemlerle sürdürür. (European Parliament & Verkhovna Rada of Ukraine, 2024)

Söz konusu bu somut diplomasi pratiklerinin de ortaya koyduğu üzere, kararlar, münazaralar ve siyasi konumlandırmalarla tezahür eden söylemsel liderlik ile yasal karar alma yetkisini temsil eden kurumsal otorite arasındaki bu ayrım; AB'nin Ukrayna krizi sonrası kazandığı stratejik özerklik sürecinde Parlamento'nun üstlendiği rolün kavranması bakımından temel teşkil etmektedir. Avrupa Parlamentosu söylemleri şekillendirmeyi ve kolektif eylemi desteklemeyi başarsa da, sonuçları etkileme yeteneği büyük ölçüde stratejik özerklik hedefine ulaşmak için kullanılan yönetim yöntemlerine bağlıdır. Bu nedenle, bir sonraki bölüm, Parlamento'nun rolünün çeşitli hukuki dayanaklara ve karar alma süreçlerine tabi farklı politika alanlarında nasıl değiştiğine bakarak kurumsal etkiyi inceler.

3.2. Kurumsal Etki ve Parlamento'nun Politika Alanlarındaki Sınırlılıkları

AB'nin Ukrayna krizi sonrası şekillenen stratejik özerklik arayışında AP'nin üstlendiği rol, krizin derinliğinden ziyade bu özerkliğin hayata geçirildiği kurumsal ve hukuki yöntemler tarafından belirlenmiştir. Şubat 2022'den bu yana Parlamento, siyasi açıdan son derece görünür ve aktif bir performans sergilese de; hukuki dayanaklar, karar alma prosedürleri ve bütçe düzenlemelerindeki yapısal farklılıklar nedeniyle, kurumun somut etki yaratma kabiliyeti politika alanlarına göre köklü değişiklikler göstermiştir. Bu durum, stratejik özerklik tartışmaları ekseninde Parlamento'nun elde ettiği dönemsel nüfuzun, kalıcı bir kurumsal yetki genişlemesine yol açmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Bu doğrultuda, kurumsal sınırlılıkların ve parlamenter marjinalleşmenin en belirgin hissedildiği alanların başında savunma ve ODGP gelmektedir. Stratejik Pusula ve Avrupa Barış Fonu, AB'nin Ukrayna'nın güvenlik ihtiyaçlarına yanıt vermek adına devreye soktuğu temel mekanizmalardır. Ne var ki bu araçlar, doğası gereği Parlamento'nun karar alma süreçlerine katılımını engelleyen hükümetler arası ve bütçe dışı sistemler üzerinden yönetilmektedir. AP, Rusya'nın saldırganlığını kınayan ve daha fazla askeri yardım, yaptırım ve hesap verebilirlik çağrısında bulunan kararlar alarak işgale hızla yanıt vermiştir. Ancak bu proaktif duruş, Parlamento'ya savunma politikalarının planlanması veya uygulanması safhalarında doğrudan bir denetim ve kontrol olanağı tanımamıştır. Parlamento, Haziran 2022'de AB'nin savaş sonrası dış, güvenlik ve savunma politikasına ilişkin kararında bu sınırlamaları açıkça kabul ederken, aynı zamanda demokratik denetimin güçlendirilmesini savundu. (European, 2022) Ukrayna'ya askeri ve mali desteğin sürdürülmesine ilişkin 2024 tarihli kararlar, AP'nin ODGP mekanizmaları üzerinde karar alma aşamasında doğrudan bir nüfuz kurmadığını, bunun yerine süreç sonrasında işleyen bir değerlendirme ve siyasi baskı modeliyle yetinmek zorunda kaldığını göstermektedir.

Buna karşılık, Parlamento, özellikle enerji, ekonomi ve vergi alanlarında, topluluk yöntemiyle stratejik özerklik aranan politika alanlarında daha büyük bir etkiye sahip olmuştur. REPowerEU gibi girişimler, enerji güvenliğini stratejik özerkliğin merkezi bir bileşeni olarak yeniden tanımlarken, olağan yasama prosedürüne tabi AB mevzuatında değişikliklere ve bütçe yeniden tahsislerine dayanmaktadır. Bu durumda, Avrupa Parlamentosu, düzenleyici çerçeveleri şekillendirerek, mali tahsisleri müzakere ederek ve siyasi öncelikleri etkileyerek ortak yasa koyucu olarak hareket eder. Bu alanlardaki stratejik özerklik, kasıtlı bir parlamenter yetki artışı nedeniyle değil, yürütme

organlarının parlamenter katılımı içeren yönetim araçlarını seçmesi nedeniyle kısmen “parlamenterleştirildi”.

Benzer bir dinamik, AB'nin Ukrayna'ya yönelik mali yardımlarında da gözlemlenmektedir. Söz konusu yardım, Avrupa Parlamentosu ve Konsey'in 29 Şubat 2024 tarihli ve (AB) 2024/792 sayılı Tüzüğü ile ihdas edilen 'Ukrayna Mekanizması' kapsamında yürürlüğe girmiştir (European & Council of the European, 2024) Bu yasal dayanak, kabulü esnasında Parlamento'ya tam yasama ve bütçe yetkisi tanıyarak kurumun AB desteğinin genel yapısını, finansman koşullarını ve önceliklerini doğrudan etkilemesini sağlamıştır. Öte yandan, mekanizmanın ardından devreye giren 'Ukrayna Planı' (Ukraine Plan), bu parlamenter etkinin yasama aşamasından sonra nasıl sınırlandırıldığını açıkça göstermektedir. AP, yasal ve mali makro çerçeveyi belirlemiş olsa da, planın operasyonel olarak uygulamaya konulması ve gerekli revizyonların yapılması süreçleri tamamen Komisyon ile Ukrayna makamlarının sorumluluğuna bırakılmıştır. (Cabinet of Ministers of Ukraine, 2024) Sonuç olarak bu tablo; kurumsal tasarım (tasarı) aşamasındaki parlamenter güç ile operasyonel yönetim safhasındaki yürütme kontrolü arasındaki yapısal ayrımı net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Genişleme politikası ise, Parlamento'nun kurumsal etkisi açısından bu farklılaşmış manzara içinde ara bir konumda yer almaktadır. AB Antlaşması'nın (ABA) 49. maddesi, Parlamento'ya yeni üye devletlerin katılımı konusunda nihai bir onay yetkisi tanımaktadır. Bu yasal güce dayanan AP, Rusya'nın işgali karşısında Ukrayna'nın Avrupa perspektifini en güçlü şekilde destekleyen aktörlerden biri olmuştur. Esasen bu destek, yalnızca Şubat 2022 işgali sonrasında atılmış konjonktürel bir stratejik adımdan ibaret değildir; kökleri daha eskiye dayanmaktadır. Nitekim 2014 Euromaidan (Onur Devrimi) süreci ve Rusya'nın Kırım'ı yasa dışı ilhakından itibaren AP, Ukrayna'ya yönelik kesintisiz bir destek politikası izlemiştir. Erken dönemde daha çok yapısal reformlar, yolsuzlukla mücadele ve hukukun üstünlüğü ilkelerine odaklanan bu destek; kuruma doğrudan bir 'adaylık' sözü vermekten ziyade, Ukrayna'nın 'Avrupa ailesinin bir parçası olduğunu' vurgulayan söylemsel bir zemin inşa etmiştir. 2022 yılındaki tam ölçekli işgal ise, AP'nin bu geleneksel desteğini yalnızca daha görünür kılmakla kalmamış; onu genişleme sürecinde yürütmeyi zorlayan bir stratejik öncü konumuna taşımıştır. Bununla birlikte, Avrupa Konseyi ve Komisyon; genişleme sürecinin takvimi, aşamaları ve genel siyasi çerçevesine dair stratejik kararlar üzerindeki en belirgin aktörler olmaya devam etmektedir (Emerson & Blockmans, 2022, pp. 7–12) Dolayısıyla genişleme politikası, Parlamento'nun nihai karar mekanizmalarında (onay aşamasında) kurumsal gücünün zirvesine ulaştığı, ancak stratejik ajanda belirleme safhasında marjinalleştiği ikili bir yapı sunar. Bu kurumsal dinamik, 'koşullu güçlendirme'

olarak tanımlanabilecek kavrama örnek teşkil etmektedir. Zira bu model uyarınca, kriz konjonktürü Parlamento'ya ciddi bir söylemsel ve siyasi güç alanı açmış (güçlendirmiş) olsa da, bu durum yürütmenin (Avrupa Konseyi ve Komisyon) sürecin operasyonel ve makro-stratejik kontrolünü elinde tutması şartına bağlı, yani 'koşullu' kılınmıştır.

Tüm bu faktörler birlikte ele alındığında, Avrupa Parlamentosu'nun AB'nin Ukrayna krizi sonrası şekillenen stratejik özerklik arayışındaki rolünün, basit bir 'dahil edilme' veya 'dışlanma' ikiliği üzerinden okunamayacağı açıkça görülmektedir. Parlamenter etki eşitsiz ve alana özgüdür; stratejik özerkliğin yasama ve bütçe araçlarıyla kurumsallaştırıldığı yerlerde genişlerken, kriz yönetiminin hükümetler arası veya bütçe dışı mekanizmalara dayandığı yerlerde daralır. Bu kalıp, daha fazla siyasi görünürlüğü her zaman daha güçlü kurumsal kontrol anlamına gelmediğini gösterir. Bu aynı zamanda stratejik özerkliğin demokratik etkilerinin, bu özerkliğin nasıl izleneceğine dair yapılan tercihlere bağlı olduğuna da işaret eder.

3.3. Kriz Anlarında Avrupa Parlamentosunun İç Dinamikleri

Ukrayna sonrası AB'nin stratejik özerliğinde Avrupa Parlamentosu'nun rolünü anlamak için, Parlamento içindeki siyasetin işleyişine ve kriz zamanlarında gücünü kullanma şekline de bakmak gerekir. Parlamento yekpare bir aktör değildir ve AB'nin dış eylemlerini etkileme kapasitesi yalnızca hukuki yetkinliklere değil, aynı zamanda kurumun kendi içindeki siyasi konuları koordine etme, yönetme ve tartışma biçimlerine de bağlıdır. Ukrayna'daki savaş, bu iç dinamikleri önemli ölçüde değiştirerek hem kolaylaştırıcı hem de kısıtlayıcı etkiler yarattı.

Parlamentonun işgale verdiği tepkiyi diğerlerinden ayıran bir nokta, Parlamentodaki partiler arasında büyük bir uzlaşmanın varlığıdır. Gerçektende, büyük siyasi gruplar hızla birkaç kilit noktada bir araya gelerek Rusya'nın saldırganlığını kınama, yaptırımları ve askeri yardımı destekleme ve Ukrayna'nın Avrupa perspektifini destekleme noktasında güçlü bir mutabakata ulaştılar. Bu hususa ilişkin en somut örneklerden biri de AP'nin, işgalin hemen ardından gerçekleştirdiği olağanüstü genel kurul oturumunda, Ukrayna'nın adaylık statüsünü destekleyen kararıdır. Karar, 637 kabul, 13 ret, 26 çekimser şeklinde ezici çoğunlukla kabul edilmiştir. (European Parliament, 2022a) Parlamento'nun kendi içerisinde ulaştığı bu kısmi mutabakat, Parlamentonun hızla harekete geçmesini kolaylaştırdı ve Avrupa Parlamentosu'nu dış dünyaya daha görünür hale getirerek, büyük bir jeopolitik kriz döneminde tek bir siyasi ses olarak rolünü güçlendirdi.

Kriz koşulları, başta Başkanlar Konferansı (Başkanlar Konferansı; Parlamento Başkanı, Birinci Başkan Yardımcısı ve tüm siyasi grup başkanlarından oluşur, *the Conference of Presidents – CoP*) olmak üzere Dış İlişkiler Komitesi (*Committee on Foreign Affairs - AFET*) ve Güvenlik ve Savunma Alt Komitesi (*the Committee on Security and Defence - SEDE*) gibi parlamenter liderlik mekanizmalarının ve uzmanlaşmış komitelerin rolünü belirgin şekilde güçlendirmiştir. Bu kurumsal yapılar; koordinasyon, gündem belirleme ve yürütme organlarıyla etkileşim süreçlerinde kilit merkezler haline gelmiştir. Ne var ki, karar alma mekanizmalarındaki bu yoğunlaşma, kurumsal etkinliği ve uyumu artırmış olsa da, Parlamento genelindeki geniş katımlı demokratik müzakere alanını daraltma maliyetini de beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak iç karar alma süreçleri, uzun süreli genel kurul tartışmalarından ziyade, basitleştirilmiş hızlı prosedürlere ve liderlik kadrosunun arabuluculuğuna dayanır hale gelmiştir. Nitekim Kreilinger'in (2024) de vurguladığı üzere, kriz dönemleri AP içinde bir yandan siyasi parçalanmayı artırırken, diğer yandan kurumsal refleksleri hızlandırmak adına liderliğin merkezileşmesini tetiklemektedir. Bu paradoksal yapıya rağmen siyasi gruplar, kriz dönemlerinde kararların yaklaşık %90'ında birlikte oy kullanarak Parlamento Başkanına, Ukrayna'daki savaş gibi krizlere hızlı yanıtlar vermek ve birleşik bir dış duruş sergilemek adına güçlü bir meşruiyet ve hareket alanı tanımaktadır. (Kreilinger, 2024, pp. 6–8)

Alternatif veya muhalif seslerin bu şekilde arka plana itilmesi, kriz zamanlarında parlamenter siyasetin iç kısıtlamalarını da örneklendirmektedir. Nitekim, AB'nin askeri yardımlarının, yaptırım paketlerinin veya genişleme adımlarının kapsamı ile hızını sorgulayan marjinal eleştiriler dile getirilmiş olsa da, bu çatlak sesler Parlamento bünyesinde şekillenen ana akım kurumsal kararların ve siyasi iradenin üzerinde belirleyici bir etki yaratamamıştır. Bu dinamik, Parlamentonun ODGP karar alma süreçlerindeki sınırlı resmi rolünü açıkça kabul etmesine rağmen, işgalden sonra AB dış, güvenlik ve savunma politikasına ilişkin kilit kararları ezici çoğunlukla desteklemesinde yansımaktadır. (European, 2022)

Bu iç dinamikler, artan parlamenter birliğin neden daha büyük kurumsal etkiye yol açmadığını açıklamaktadır. Parlamento, yürütme organlarından tavizler elde etmek için uzlaşmayı kullanmak yerine, iç gücünü destekleyici ve meşrulaştırıcı rollere odaklanmıştır. Kriz önlemlerini onaylamış ve siyasi ivmeyi artırmıştır. Bu durum, kriz koşullarında birliğin genellikle muhalefet kapasitesi ve kurumsal kararlılık pahasına sağlandığını öne süren, acil durumlarda parlamenter davranış üzerine literatürdeki bulgularla örtüşmektedir.

Bu model, parlamenter etkinin AB eyleminin hukuki dayanağına ve yönetim biçimine bağlı olarak genişleyip daraldığı, koşullu güçlendirme (*conditional*

empowerment) olarak tanımlanabilecek bir durumu yansıtmaktadır. Siyasi uzlaşma, görünürlüğü ve meşruiyeti artırırken, aynı zamanda Parlamentosunun yürütme gücüne meydan okuma veya yönetim yapılarını değiştirme yeteneğini de sınırlamıştır. Bu iç dinamikleri anlamak, Avrupa Parlamentosunun AB'nin Ukrayna sonrası stratejik özerkliğindeki rolünü değerlendirmek için çok önemlidir, çünkü bunlar hukuki yetkiler, siyasi seferberlik ve kurumsal etki arasındaki ilişkiyi etkiler. Ayrıca, Parlamento'nun ortaya koyduğu dışa dönük rol, siyasi grupların ve parlamento liderliğinin dış ortaklarla ve uluslararası forumlarla etkileşime girmesiyle daha da güçlendirilir; böylece, Parlamento'nun etkisi resmi kurumsal yetkinliklerinin ötesine genişler.

4. STRATEJİK ÖZERKLİK VE DEMOKRATİK İKİLEM

Yukarıdaki analiz; Avrupa Parlamentosu'nun Ukrayna krizi sonrası AB'nin stratejik özerklik arayışındaki işlevinin, basit bir 'dışlanma' veya 'güçlenme' ikilemi üzerinden özetlenemeyeceğini göstermektedir. Bunun yerine, Parlamento'nun kurumsal etkisi 'koşullu güçlendirme' mantığına uygun olarak yapısal kısıtlara tabi olmuş ve stratejik özerkliğin hayata geçirildiği hukuki-kurumsal kanallar tarafından sınırlandırılmıştır. Bir diğer ifadeyle kurum, kriz konjonktüründe yürütme tarafından kendisine açılan siyasi alanı proaktif bir şekilde kullanmış, ancak makro-stratejik kararlar üzerindeki nihai kontrolü elinde tutan hükümetler arası yapıları aşamamıştır. Bu süreçte Parlamento, tavizsiz bir normatif liderlik sergileyerek; Rusya'ya yönelik yaptırımların, Ukrayna'ya askeri/mali yardımların ve genişleme politikasının en kararlı savunucusu olmuştur. Bununla birlikte, bu söylemsel ağırlığın somut çıktıları şekillendirme yeteneği, politika alanlarının kurumsal doğasına göre köklü farklılıklar barındırmaktadır. Söz konusu bu asimetri, özellikle Parlamento'nun resmî karar alma mekanizmalarındaki tıkanıklıkları aşmak adına parlamenter diplomasiye yönelmesinde belirginleşmektedir; nitekim bu yönelim, doğrudan bir yasal yetkiye dönüşme dahi, AP'nin küresel sahnedeki siyasi mevcudiyetini ve meşruiyetini pekiştirmektedir.

Savunma ve ODGP alanında stratejik özerklik, yeni hükümetlerarasıcılık ve kriz yönetimi literatüründe uzun zamandır tanımlanan yürütme organının başkanlığını pekiştirmiştir. Bu doğrultuda devreye sokulan Stratejik Pusula ve Avrupa Barış Fonu, Parlamento'ya karar verme yetkisi vermeyen hükümetlerarası süreçlere dayanmaktadır. Dirri (2024), AP'nin bu alandaki işlevinin ağırlıklı olarak "bilgili bir gözlemci" rolü olduğunu, yani tartışma ve inceleme yapabildiğini ancak politika yönünü belirlemede etkin olmadığını belirtmektedir. (Dirri, 2024, pp. 4–6) Ukrayna'ya karşı savaş, yüksek jeopolitik önemin otomatik olarak daha büyük bir parlamenter kontrole dönüşmediğini;

bunun yerine, genellikle üye devletler arasında yürütme koordinasyonunu pekiştirdiğini doğrulamaktadır (Wiesner & Knodt, 2024, pp. 15–18).

Aynı zamanda, Ukrayna sonrası stratejik özerklik yalnızca ODGP mekanizmaları aracılığıyla gelişmemiştir. Ekonomik, mali ve enerji önlemleri—özellikle REPowerEU ve Ukrayna Mekanizması—parlamentar ortak yasama ve bütçe yetkisini içeren antlaşma esaslarına dayanmıştır. Bu alanlarda, Parlamento kurumsal tasarım aşamasında önemli bir etki göstermiş, fon tahsislerini, koşulluğu ve düzenleyici çerçeveleri etkilemiştir. Ancak burada bile, uygulama ve stratejik sıralama çoğunlukla yürütme organının kontrolünde kalmıştır. Bu, Dirri'nin (2024) 'hibrit yapılandırma' olarak adlandırdığı, güç dengesini değiştirmeden ulusüstü ve hükümetler arası mantıkların yan yana var olduğu bir durumu göstermektedir. (Dirri, 2024, pp. 15–17)

Bu belirgin model, daha kapsamlı bir demokratik ikilemi gözler önüne sermektedir. Nicolaïdis'in (2015) belirttiği üzere AB kriz yönetişimi, rekabetçi siyasî çekişmeler yerine, kendi demokratik kimliklerini koruyan halkların (çoklu demoi) koordinasyonuna öncelik vermektedir. Dolayısıyla bu süreç, parlamenter düzeyde bir güçlendirmeden ziyade, kolektif etkililik üzerinden meşruiyet devşirmeyi amaçlayan kurumsal düzenlemeler üretmektedir. (Nicolaïdis, 2015, pp. 138–143) Ukrayna sonrası dönemde şekillenen stratejik özerklik mimarisi de bu düşünce çizgisini takip etmektedir. Parlamento; kabul ettiği kararlar, yürüttüğü tartışmalar ve kurduğu siyasi seferberlik kanalıyla AB eylemlerine demokratik bir meşruiyet kazandırmaya çalışmıştır. Bununla birlikte, Parlamento'nun bu proaktif rolü; yürütmenin, güvenlik açısından hassas görülen alanlarda hızlı hareket edebilmek adına tercih ettiği 'hükümetler arası' ve bütçe dışı yönetim modelleri tarafından yapısal olarak sınırlandırılmıştır.

Ukrayna'ya aday ülke statüsü verilmesi (23 Haziran 2022), AB'nin Avrupa düzenine bakış açısında büyük bir değişimi de göstermektedir. Genişlemeyi çoğunlukla koşullara dayalı teknokratik veya aşamalı bir politika olarak görmek yerine, 2022 sonrasındaki durum, genişlemeyi kıtanın geleceği üzerine açık bir jeopolitik mücadelenin ortasına yerleştirir. Bu durum, AB'nin jeopolitik rekabeti azaltmaya çalışmaktan, özellikle Rusya'nın Avrupa güvenliğine yönelik tehdidi söz konusu olduğunda, aktif olarak rekabete katılmaya geçtiğini göstermiştir (Raik et al., 2024, pp. 39–41) AB, Ukrayna'nın katılım başvurusunu savaşın başlamasından sadece dört gün sonra, 28 Şubat 2022'de işleme alarak Avrupa'nın siyasi ve bölgesel yapılanması konusunda son derece stratejik bir duruş sergilemiştir. Bu hamle, genişlemenin yalnızca teknik/kurumsal bir süreç olmaktan çıktığını; aynı zamanda Birliğin jeopolitik kimliğini yeniden inşa etmenin temel bir kaldırıcı haline geldiğini göstermektedir. Öte yandan söz konusu jeopolitik dönüşüm, üye devletlerin katı kontrolüne dayanan ve

aday ülkelerin her bir reform adımını uzun yıllara yayılan teknik incelemelere tabi tutan geleneksel AB genişleme mekanizmasının mevcut kriz karşısındaki hantallığını ve yetersizliğini de açıkça gözler önüne sermiştir. (Delcour & Wolczuk, 2023) Ortaya çıkan bu dinamik, Raik'in ifadesiyle AB'nin 'jeopolitik uyanışındaki' bkz. (Raik et al., 2024, p.40) ikircikli yapıyı doğrulamaktadır: Birliğin dışa dönük siyasi duruşu çok daha iddialı bir çehre kazanmış olsa da, iç karar alma mekanizmaları hâlâ savaş öncesi dönemin hantal genişleme yönetişimini yansıtmaya devam etmektedir.

Bu bulgular, AB'nin nasıl bir "jeopolitik" veya "stratejik" oyuncuya dönüştüğü hakkındaki tartışmalara katkıda bulunur. Stratejik özerklik, dış bir tehdit olduğunda kararlı bir şekilde hareket edebilmek anlamına gelmekle birlikte, Ukrayna'dan sonraki dönem, bu yeteneğin yalnızca kısmen parlamenter kontrole izin veren farklı yönetim yapıları aracılığıyla arandığını göstermektedir. Bu bağlamda, Avrupa Parlamentosu'nun deneyimi, krizler sırasında etkinlik ve temsil arasındaki çatışmaya ilişkin genel endişeleri doğrulamaktadır. (Kröger, 2015, pp. 124–132) Stratejik özerklik, AB'nin dış politikadaki yetkinliğini artırabilir, ancak bunu demokratik denetimi eşit şekilde dağıtmayan kurumsal düzen içerisinde yapar.

Ukrayna sonrası süreç, parlamenter gücün basit bir şekilde azalmasını göstermez; bunun yerine, koşullu güçlendirme (conditional empowerment) olarak adlandırılabilir daha karmaşık bir olguyu ortaya koyar. Bu durum, parlamenter katılımın ulusüstü yasama ve bütçe çerçeveleri tarafından düzenlenen politika alanlarında arttığı, hükümetler arası veya bütçe dışı kriz mekanizmalarının hakim olduğu sektörlerde azaldığı farklılaşmış bir süreci ifade eder. Parlamenter güçlenmeyi AB'nin kurumsal çerçevesi içinde temsil yetkisinin kademeli ve doğrusal bir şekilde artması olarak tasvir eden geleneksel anlatıların aksine (Hix, 2002, pp. 259–263); (Rittberger, 2005, pp. 3–12, 197–200), Ukrayna sonrası senaryo, koşullu ve alana özgü bir dinamiği göstermektedir. Parlamenter güçlenme, antlaşma reformundan veya tek tip kurumsal evrimden kaynaklanmamıştır; aksine, stratejik özerkliği uygulamak için tercih edilen kurumsal ve bütçe dışı yönetim modelleri tarafından şekillenmiştir. Bu bağlamda, koşullu güçlendirme, üye devletler arasında güvenlik açısından hassas alanlarda yürütme koordinasyonunun güçlendirildiği, buna karşılık düzenleyici ve mali politika alanlarında ulusüstü prosedürlerin devam ettiği kriz yönetişiminin asimetrik doğasını açıkça örneklendirmektedir. (Bickerton et al., 2015, pp. 1–6); (Fabbrini, 2025, pp. 1–5, 46–47).

Kundnani (2023), AB'nin 2015 sonrası yönelimini, Avrupa'nın kendisini giderek bir sivil proje olmaktan ziyade kültürel ve jeopolitik bir varlık olarak konumlandığı bir 'medeniyetçi dönüş' olarak yorumlamıştır. (Kundnani,

2023, pp. 70–78) Bununla birlikte bu çalışma, kimlik temelli bir çerçeve kullanmaz; fakat, “Avrupa yaşam biçiminin” savunulması ve Avrupa’nın küresel rolünün korunması etrafındaki artan söylem, stratejik özerklik politikasını anlamak için önemli bir bağlam sunduğunu da kabul eder.

SONUÇ

Rusya’nın Ukrayna’yı işgalinin ardından Avrupa Birliği’nin stratejik özerklik arayışında AP’nin rolü parlamenter etkinin, doğrudan azaldığı veya önemli ölçüde güçlendiği şeklinde nitelendirilemez. Zira, Parlamento’nun rolü, stratejik özerkliğin hayata geçirildiği yasal temeller ve yönetim biçimleri tarafından şekillendirilen, farklılaşmış ve koşullu bir nitelik kazanmıştır. Özellikle savunma politikası bünyesinde yer alan Stratejik Pusula ve Avrupa Barış Fonu gibi ODGP araçlarının hükümetler arası bir nitelik taşıması, Parlamento’nun bu alanlarda büyük ölçüde geri planda kalmasına neden olmuştur. Parlamento’nun eylemleri görünür ve iddialı olsa da, çoğunlukla tartışma, inceleme ve siyasi destekle sınırlıdır. Öte yandan, REPowerEU ve Ukrayna Mekanizması gibi stratejik özerkliğin olağan karar alma süreçleri kapsamında, yasama ve bütçe kararlarının bir parçası haline geldiği durumlarda, Parlamento kurumsal tasarımda anlamlı bir etkiye sahip olmuştur. Ancak bu durumlarda dahi, uygulama ve stratejik planlamanın kontrolü esas olarak yürütme organında kalmıştır. Diğer bir ifadeyle, Ukrayna krizi sonrası süreç, parlamenter gücün doğrusal bir artışından ziyade; parlamenter yetkinin karar alma mekanizmasının ulusüstü veya hükümetler arası niteliğine göre şekillendiği ‘koşullu bir güçlendirme’ (conditional empowerment) modelini kurumsallaştırmıştır.

Gelinen noktada, AB’nin daha görünür bir jeopolitik aktöre dönüşümünün anlaşılması noktasında, Avrupa Parlamentosu kriz yönetimi ve yeni hükümetlerarasılık tartışmaları önem kazanmıştır. Ukrayna sonrası stratejik özerklik, Birliğin hareket kabiliyetini artırmış, ancak bu, temsili denetimi, politika alanları arasında eşit olmayan bir şekilde dağıtan kurumsal düzenlemeler yoluyla gerçekleşmiştir. Hükümetlerarası alanlarda yapısal olarak kısıtlı kalmasına rağmen, Avrupa Parlamentosu, yasama etkisi, kamuoyundaki duruşu ve parlamenter diplomasi biçimleri aracılığıyla dış ilişkilerini genişleterek siyasi önemini koruyabilmiştir. Bu farklılaşmış rol, hem Birliğin kurumsal evriminin hem de ortaya çıkan jeopolitik duruşunun demokratik çerçevesinin değerlendirilmesi için önemlidir. Bu bağlamda AB’nin savaşa verdiği yanıt, Cicero’nun ‘silahlar arasında yasalar susar’ (inter arma enim silent leges) sözünü doğrulamak yerine; savaş zamanlarında dahi hukukun ve kurumların, gücün kullanımını şekillendirmeye devam ettiğini ortaya koymaktadır. Avrupa’nın stratejik özerklik arayışı sadece askeri bir kapasite artırımı değil, aynı zamanda küresel bir etik pusula arayışıdır. Alain Berset’in (2026) konuşmasının sonunda

ifade ettiği gibi, bugün Avrupa'nın ihtiyacı olan 'önce ben' (me first) diyen bir siyaset değil; aksine 'önce demokrasi, önce insan hakları ve önce hukukun üstünlüğü' diyen, değerler eksenli bir duruştur. Parlamenter diplomasi ise bu değerlerin jeopolitik düzlemde savunulmasını sağlayarak, AB'nin stratejik özerkliğine asıl meşruiyetini kazandıran unsurdur. (Berset, 2026)

Kaynakça

- Abrahamsen, S. R., Riddervold, M., & Trondal, J. (2025). Crisis and “Institutional Hubbing” in the European Union. *Risk, Hazards & Crisis in Public Policy*, 16(3).
- Anghel, V., & Jones, E. (2023). Is Europe really forged through crisis? Pandemic EU and the Russia–Ukraine war. *Journal of European Public Policy*, 30(4), 766–786.
- Berset, A. (2026). *First part of the 2026 Ordinary Session of the Parliamentary Assembly: “The Council of Europe and the Rupture in the World Order”* Strasbourg. <https://www.coe.int/en/web/secretary-general/-/first-part-of-the-2026-ordinary-session-of-the-parliamentary-assembly-the-council-of-europe-and-the-rupture-in-the-world-order>
- Bickerton, C. J., Hodson, D., & Puetter, U. (2015). *The new intergovernmentalism: States and supranational actors in the post-Maastricht era*. Oxford University Press.
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2024). *Ukraine Plan 2024-2027: Plan for recovery, reconstruction and modernisation of Ukraine, Ukraine Plan*. <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf>
- Costa, O. (2019). *The European parliament in times of EU crisis: Dynamics and transformations*. Springer.
- Council Decision (CFSP) 2021/509 of 22 March 2021 establishing a European Peace Facility, and repealing Decision (CFSP) 2015/528, 14–62 (2021). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021D0509>
- Council of the European, U. (2022). *A Strategic Compass for Security and Defence: For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf
- Delcour, L., & Wolczuk, K. (2023). Ukraine and the EU at the Time of War: A New Paradigm. *LibMod Policy Paper*.
- Dirri, A. (2024). The EU’s reaction to the Russian invasion of Ukraine: legal challenges and the role of the European Parliament. *NOMOS*, 2024(3), 1–20.
- Emerson, M., & Blockmans, S. (2022). Next steps for EU enlargement—Forwards or backwards. *Stockholm Center for Eastern European Studies*, 23.
- EU-Ukraine Parliamentary Association Committee. (2025a). *Final Statement and Recommendations of the 16th Meeting*. <https://www.europarl.europa.eu/delegations/en/d-ua/activities/inter-parliamentary>
- EU-Ukraine Parliamentary Association Committee. (2025b). *Final Statement and Recommendations of the 17th Meeting*. <https://www.europarl.europa.eu/delegations/en/d-ua/activities/inter-parliamentary>

- EUGS (A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy)*. (2016). Retrieved from https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf
- European Commission. (2022). *Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: REPowerEU Plan*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022DC0230>
- European Parliament recommendation of 8 June 2022 to the Council and the Vice-President of the Commission / High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy on the EU's Foreign, Security and Defence Policy after the Russian war of aggression against Ukraine (2022/2039(INI)), (2022). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0235_EN.html
- Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility, 1–45 (2024). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R0792>
- European Parliament. (2022a). *European Parliament resolution of 1 March 2022 on the Russian aggression against Ukraine (2022/2564(RSP))* (P9_TA(2022)0052, Issue. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0052_EN.html
- European Parliament. (2022b). Metsola: Courage and hope to the people of Ukraine. In: European Parliament Press Room.
- European Parliament, & Verkhovna Rada of Ukraine. (2024). *Conclusions adopted during the 10th Jean Monnet Dialogue, Lviv, Ukraine*. <https://www.europarl.europa.eu/globaldemocracysupport/en/mediation-and-dialogue/jean-monnet-dialogues>
- Fabbrini, F. (2025). *The EU Constitution in Time of War: Legal Responses to Russia's Aggression Against Ukraine*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198963486.001.0001>
- Feliu, L., & Serra, E. (2015). The European Union as a 'normative power' and the normative voice of the European Parliament. In *The European Parliament and its international relations* (pp. 17–34). Routledge.
- Fiott, D. (2018). *Strategic autonomy towards 'European sovereignty' in defence?* <http://www.jstor.org/stable/resrep21120>
- G7 Speakers' Conference. (2022, September 16, 2022). *Declaration of the Speakers and Presidents of Parliament of the G7: G7 Speakers' Conference, Berlin, 15 to 17 September 2022* Berlin. https://internazionale.camera.it/sites/internazionale/files/confer_presid_documenti/20_Joint%20Declaration_Final_EN.pdf
- Helwig, N. (2023). EU strategic autonomy after the Russian invasion of Ukraine: Europe's capacity to act in times of war. *Journal of Common Market Studies*, 61(S1), 57–67.

- Helwig, N., & Sinkkonen, V. (2022). Strategic autonomy and the EU as a global actor: The evolution, debate and theory of a contested term. *European foreign affairs review*, 27(Special).
- Herranz-Surrallés, A. (2014). Parliamentary oversight of EU foreign and security policy: moving beyond the patchwork? In *ISPI Analysis No.230 Milano* (pp. 1–10).
- Hix, S. (2002). Constitutional agenda-setting through discretion in rule interpretation: why the European Parliament won at Amsterdam. *British journal of political science*, 32(2), 259–280.
- Houdé, A., & Wessel, R. A. (2023). A Common Security and Defence Policy: Limits to Differentiated Integration in PESCO? *European Papers: A Journal on Law and Integration*, 7(3), 1325–1356.
- Irrera, D. (2015). Introduction: the European parliament as an international actor. In *The European Parliament and its International Relations* (pp. 1–14). Routledge.
- Kreilinger, V. (2024). *Procedures, Politics, Policies: the pieces of the puzzle for the next institutional cycle of the EU*. Svenska institutet för europapolitiska studier (Sieps).
- Kröger, S. (2015). Democratic Representation as the Normative and Organizing Principle of the European Union. *The European Union: Democratic principles and institutional architectures in times of crisis*, 112–133.
- Kundnani, H. (2023). *Eurowhitenedness: Culture, empire and race in the European project*. Oxford University Press.
- Lord, C., & Magnette, P. (2004). E Pluribus Unum? Creative disagreement about legitimacy in the EU. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 42(1), 183–202.
- Nicolaïdis, K. (2015). Democratic theory and Europe's institutional architecture in times of crisis. *The European Union: Democratic principles and institutional architectures in times of crisis*, 137–163.
- Pollak, J., & Slominski, P. (2015). The European Parliament. *The new intergovernmentalism*, 245–262.
- Przetacznik, J. (2022). *2022 Sakharov Prize laureate: The brave people of Ukraine* [At a Glance / Plenary](PE 739.225). E. P. R. Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/739225/EPRS_ATA\(2022\)739225_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/739225/EPRS_ATA(2022)739225_EN.pdf)
- Raik, K., Blockmans, S., Osypchuk, A., & Susloy, A. (2024). EU policy towards Ukraine: Entering geopolitical competition over European order. *The International Spectator*, 59(1), 39–58.
- Rieker, P., & Riddervold, M. (2022). Not so unique after all? Urgency and norms in EU foreign and security policy. *Journal of European Integration*, 44(4), 459–473. <https://doi.org/10.1080/07036337.2021.1977293>

- Rittberger, B. (2005). *Building Europe's Parliament: Democratic representation beyond the nation state*. OUP Oxford.
- Smith, M. E. (2015). The New Intergovernmentalism and Experiential Learning in the Common Security and Defence Policy. In *The New Intergovernmentalism: States and Supranational Actors in the Post-Maastricht Era* (pp. 0). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198703617.003.0005>
- Tocci, N. (2021). European strategic autonomy: what it is, why we need it, how to achieve it. *Istituto Affari Internazionali*.
- Vanhoonacker, S., Dijkstra, H., & Maurer, H. (2010). Understanding the role of bureaucracy in the European security and defence policy: the state of the art. *European integration online papers*, 14.
- Varma, T. (2024). European strategic autonomy: the path to a geopolitical Europe. *The Washington Quarterly*, 47(1), 65–83.
- Wiesner, C., & Knodt, M. (2024). *The War against Ukraine and the EU: Facing new realities*. Springer Nature.